

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta
Katedra práva životního prostředí

Právní úprava ochrany volně žijících živočichů

Bc. Petr Šedina

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Vojtěch Stejskal, Ph.D.

Praha 2012

Prohlášení :

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Datum vypracování práce : 31.8.2012

V Praze dne : .....

.....

Bc. Petr Šedina

Poděkování :

Chtěl bych poděkovat především vedoucímu své diplomové práce doc. JUDr. Vojtěchu Stejskalovi, Ph.D., za jeho odborné rady a další věcné připomínky a v neposlední řadě i za jeho shovívavost a trpělivost.

Obsah

Předmluva :	6
1. Úvod.....	8
2. Historie ochrany volně žijících živočichů v České republice	12
2.1 Počátky ochrany přírody	12
2.2 Vývoj druhové ochrany v České republice	13
2.3 Shrnutí.....	17
3. Právní úprava v mezinárodním právu	18
3.1 Prameny typu soft law	19
3.2 Mezinárodní programy a strategie	19
3.3 Hlavní směry mezinárodní úpravy a jim odpovídající prameny.....	20
3.3.1 Ochrana biologické rozmanitosti	21
3.3.2 Ochrana mokřadů.....	24
3.3.3 Ochrana světového přírodního dědictví.....	26
3.3.4 Ochrana volně žijících živočichů v rámci mezinárodního obchodu s nimi	28
3.3.5 Ochrana stěhovavých druhů volně žijících živočichů	30
3.3.6 Ochrana konkrétních stěhovavých druhů.....	31
3.4 Regionální úprava ochrany volně žijících živočichů	37
3.4.1 Evropské regionální dohody	37
3.4.2 Ochrana horských oblastí.....	37
3.4.3 Ochrana mořských a pobřežních oblastí.....	38
3.4.4 Ochrana Antarktidy.....	38
3.5 Subjekty v oblasti ochrany volně žijících živočichů.....	40
3.5.1 Mezinárodní organizace.....	40
3.5.2 Mezinárodní nevládní organizace	41
3.5.3 Mezinárodní finanční a soudní instituce	43
3.6 Shrnutí.....	43
4. Ochrana volně žijících živočichů v unijním právu	45
4.1 Hlavní směry evropské právní úpravy	45
4.1.1 Ochrana ptáků	45
4.1.2 Ochrana ostatních volně žijících živočichů	47
4.1.3 Soustava Natura 2000	48
4.1.4 Judikatura Evropského soudního dvora	49
4.2 Specifická ochrana volně žijících živočichů.....	51
4.2.1 Ochrana druhů regulací lovu a dovozu výrobků z nich	51
4.2.2 Obchodování s ohroženými druhy živočichů	53
4.2.3 Ochrana druhů <i>ex situ</i>	54
4.3 Strategické koncepce	55
4.4 Shrnutí.....	58
5. Obecná a zvláštní ochrana volně žijících živočichů v českém právu	59
5.1 Druhová ochrana	61

5.1.1	Obecná druhová ochrana volně žijících živočichů <i>in situ</i>	61
5.1.2	Zvláštní druhová ochrana volně žijících živočichů <i>in situ</i>	61
5.1.3	Ochrana ptáků	63
5.1.4	Soustava Natura 2000	65
5.1.5	Druhová ochrana volně žijících živočichů proti invazním druhům....	66
5.2	Právní úprava lovu volně žijících živočichů	67
5.3	Právní úprava ochrany vybraných druhů zvláště chráněných živočichů	68
5.4	Druhová ochrana volně žijících živočichů <i>ex situ</i>	70
5.5	Shrnutí.....	71
6.	Vybrané nástroje ochrany volně žijících živočichů	72
6.1	Administrativně-právní nástroje ochrany přírody.....	72
6.2	Dobrovolné a sankční nástroje ochrany přírody	74
6.3	Koncepční nástroje.....	76
6.4	Praktické způsoby realizace ochrany volně žijících živočichů.....	79
6.5	Nepřímé nástroje ochrany přírody	80
6.6	Shrnutí.....	81
7.	Závěr	82
8.	Použitá literatura	86

Předmluva :

Přežití lidstva na Zemi není možná bez podmínek k tomu vhodných. Mezi tyto podmínky patří bezesporu i kvalita životního prostředí. Jednou z oblastí práva životního prostředí je i ochrana přírody, které se v této práci částečně věnuji. Velmi důležitou složkou je ochrana rostlinstva a živočišstva, ale vzhledem k obsáhlosti takovéto problematiky a mému dlouhodobému zájmu v oblasti zoologie jsem se rozhodl zúžit vybrané téma a zaměřit se na ochranu živočišstva, konkrétně na nejvýznamnější aspekty právní úpravy ochrany volně žijících živočichů. Zároveň se volbou tohoto tématu snažím částečně navázat na obhájenou bakalářskou práci s názvem Historie právní ochrany přírody České republiky se zaměřením na vybrané druhy savců, kterou jsem zpracovával na Katedře biologie a environmentálních studií na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Zpracováním této práce bych chtěl přispět svému další studiu práva životního prostředí se zaměřením na druhovou biodiverzitu.

Diplomová práce bude rozdělena do sedmi kapitol, které budou podle případných potřeb rozděleny na další podkapitoly. První kapitola se bude zabývat obecným pohledem na věc, cílem práce a hlavními důvody k ochraně volně žijících živočichů. Druhá kapitola uvede ochranu přírody a ochranu volně žijících živočichů z historického hlediska, jak vznikala a jak se na našem území vyvíjela. Mezi stěžejní část mé práce budou patřit kapitoly tři až pět, které se budou postupně věnovat mezinárodní, unijní a vnitrostátní úpravě zvolené problematiky. V šesté části se budu věnovat nástrojům ochrany volně žijících živočichů v České republice a zároveň faktickému uskutečňování této

ochrany. V poslední kapitole se pokusím shrnout výše uvedené kapitoly a navrhnout řešení právní úpravy *de lege ferenda*.

1. Úvod

Problematika právní úpravy ochrany volně žijících živočichů je velmi rozsáhlá a v českém právním řádu není komplexně upravena, nýbrž je obsažena ve velkém množství zákonů a jiných právních předpisů. Patří do oblasti práva životního prostředí, konkrétně do zvláštní části ochrany přírody a krajiny. V této práci se snažím věnovat hlavní pozornost ochraně volně žijících živočichů, protože zabývat se celou druhovou ochranou, zahrnující i ochranu planě rostoucích rostlin, by bylo velice rozsáhlé. Vzhledem k naznačenému tematickému rozdělení druhové ochrany je dle mého názoru vhodnější se podrobně věnovat konkrétní druhové ochraně volně žijících živočichů a na popis ochrany planě rostoucích rostlin navázat v jiné práci. V případě některých pramenů práva však není možné oddělit ochranu volně žijících živočichů a ochranu planě rostoucích rostlin, jelikož se velmi často stává, že jsou upraveny společně, případně pro obě problematiky platí společná ustanovení. Z těchto důvodů není možné se případným zmínkám o ochraně planě rostoucích rostlin zcela vyhnout.

Cílem mé práce je popsat právní úpravu ochrany volně žijících živočichů, zjistit, ve kterých pramenech je obsažena, pokusit se předložit ucelený souhrn stávající úpravy a dále popsat i konkrétní nástroje jejího uplatňování včetně praktických řešení v praxi. Následně bych rád shrnul zjištěné poznatky a na jejich základě navrhl možná řešení z hlediska úpravy *de lege ferenda*. Jelikož není možné pohlížet na tuto problematiku izolovaně, je nutné zahrnout i některé mezinárodní prameny a předpisy Evropské unie, protože tyto zdroje se právem na ochranu volně žijících živočichů zabývají ve značném rozsahu a řada z nich je pro Českou republiku závazná.

Téma ochrany volně žijících živočichů je v poslední době stále aktuálnější, a to hned z několika důvodů. Jedním z nich je například i

skutečnost, že souvisí s několika globálními problémy v oblasti ochrany přírody. K hlavním důvodům nutnosti obecné ochrany přírody patří její postupné poškozování v důsledku degradace ekosystémů, narušování původních biotopů a zejména invaze nepůvodních druhů, přičemž toto vše je spojeno se snižováním biodiverzity. Invaze nepůvodních druhů je celosvětovým problémem, protože nepůvodní živočichové, kteří proniknou do nových biotopů, mohou původní volně žijící živočichy vytlačit a následně poškodit i životní prostředí. Invazí dochází k omezování počtu zástupců původního druhu a rozšíření invazního, lépe přizpůsobitelného druhu. Tento stav může mít negativní vliv i na ostatní volně žijící živočichy v daném ekosystému, kteří mohou být potravně či jinak na původním druhu závislé. Některé invaze mohou skončit až naprostým vyhynutím jednoho či více původních druhů. Jak řekl komisař EU pro životní prostředí Stavros Dinas: „Invazní druhy představují značnou hrozbu pro biologickou rozmanitost. Vzhledem ke způsobu, jakým tyto druhy rychle zdomácnují a jak se šíří, mohou se opatření přijatá jedním členským státem stát naprosto neúčinnými, jestliže sousední země opatření nepřijmou nebo reagují nekoordinovaně. Ekologické, ekonomické a sociální důsledky šíření invazních druhů pro země EU jsou vážné a vyžadují harmonizovaný postup.“¹

Ochrana biodiverzity je hlavním aspektem druhové ochrany vůbec. Organizace spojených národů oficiálně vyhlásila rok 2010 Světovým rokem biodiverzity, což je jasná ukázka toho, že se jedná o rostoucí problém. Důvodem této akce byla snaha zvýšit informovanost veřejnosti o významu biologické rozmanitosti a jejím vlivu na život na Zemi. V roce 2010 se v japonské Nagoji konala již 10. konference smluvních stran Úmluvy o biologické rozmanitosti. Otázku ochrany biodiverzity a udržitelného využívání jejích složek se tak daří udržet v centru pozornosti alespoň části veřejnosti.

---

¹ Invasive_Alien_CS.pdf [cit. 28.8.2012] dostupné z http://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/Invasive%20Alien%20Species/Invasive_Alien_CS.pdf

V rámci této konference byl schválen Strategický plán, který se snaží reagovat na hlavní činitele způsobující úbytek biodiverzity a podle toho stanovit postupy pro smluvní státy.² Přes to, co ukázala konference v Nagoji, se ochrana biologické rozmanitosti může někomu zdát jako méně podstatná složka práva životního prostředí, ale opak je pravdou. Biologická rozmanitost představuje jeden z hlavních stavebních materiálů životního prostředí, bez kterého se celá konstrukce zřítí. Pro řešení postupujícího úbytku biodiverzity se snaží nacházet prostředky nově vzniklá disciplína, která se nazývá biologie ochrany přírody a má tři hlavní cíle: sledovat a popisovat rozmanitost živých organismů, identifikovat a porozumět vlivu lidské činnosti na jednotlivé druhy a vyvinout praktické přístupy k ochraně a obnově biologické rozmanitosti.³ Tato disciplína zahrnuje několik oborů v rámci obecné biologie, ale také poznatky mimo biologii, například z oblasti práva životního prostředí. Biologie ochrany přírody se tak v mnohém jeví jako dlouho očekávaný a nezbytný závan nového větru, který snad přinese potřebnou pozornost neprávem opomíjené biologické rozmanitosti.

V souvislosti s uvedenými skutečnostmi je důležité si odpovědět na základní otázky: „Proč chránit?“ a „Jak chránit?“. Na první otázku je odpověď relativně snadná a mnohými již zpracovaná. Jedním z důležitých argumentů je skutečnost, že celý svět prochází tzv. šestým obdobím masového vymírání. Podle odhadů mizí ročně více než 27.000 druhů rostlin a živočichů, což je úbytek několikanásobně vyšší, než by byl přirozený podle výzkumů a údajů z mnohých studií.⁴ V oblasti ochrany volně žijících živočichů mluvíme o ochraně druhů, přeneseně řečeno o ochraně biodiverzity, kterou potřebujeme k tomu, aby fungovaly ekosystémy, základní jednotky fungování světa. Pokud

---

² Ochrana přírody [cit. 28.8.2012] dostupné z <http://www.casopis.ochranaprirody.cz/mezinaro-dni-ochrana-prirody/v-nagoji-se-kodan-nekonala.html>

³ Primack, R.B., Kindlmann, P., Jersáková, J.: Biologické principy ochrany přírody. Portál s.r.o., Praha 2001

⁴ Zícha, J.: Právní problematika ochrany biodiverzity, Český právo životního prostředí 1/2011, str. 18-19

tedy neposkytneme ochranu volně žijícím druhům, brzy se můžeme setkat s následky, které pocítíme i my sami. Otázkou zůstává, zda by stačilo chránit jen jednotlivé druhy, nebo jednotlivé volně žijící živočichy? Při pohledu na otázku „Jak chránit?“ se dostáváme již do oblasti práva, konkrétně práva životního prostředí. Na úvod se pokusím popsat principy a důvody ochrany volně žijících živočichů a s tím spojených institutů.

Je nutné začít přímo u právní ochrany přírody, protože volně žijící živočichové jsou její součástí a bez pochopení základů této ochrany by bylo jen velmi obtížné pochopit úpravu ochrany jednotlivých druhů. Důležitou součástí jak ochrany přírody a krajiny, tak ochrany rostlinstva a živočišstva je bezpochyby mezinárodněprávní úprava a také právní úprava v Evropské unii, těmto kategoriím se věnuji v samostatných kapitolách. Ochrana přírody a krajiny v českém právu, řešená v kapitole páté, se dělí na obecnou a zvláštní část, přičemž zvláštní část se dále dělí na územní ochranu a druhovou ochranu. Pro obě části jsou společné právní nástroje ochrany přírody, kterým se věnuji následně v šesté kapitole této práce. I přes zaměření práce na volně žijící živočichy si na tomto místě dovoluji zdůraznit důležitost ochrany území, protože z jednoduchého logického principu vychází, že pokud je potřeba chránit určité volně žijící živočichy, je nezbytné chránit i prostředí, ve kterém žijí. Proto nejsou územní a druhová ochrana naprosto oddělitelné a stejně tak nelze oddělit mezinárodněprávní úpravu, jelikož volně žijící živočichové neznají princip státních hranic a ani příroda sama o sobě není administrativně rozdělena. Je tedy nezbytné v této oblasti spolupracovat i s ostatními státy, a tím zlepšit ochranu volně žijících živočichů, případně celkovou ochranu přírody.

2. Historie ochrany volně žijících živočichů v České republice

2.1 Počátky ochrany přírody

Téma vzniku ochrany volně žijících živočichů je velmi silně spjata se vznikem samotné ochrany přírody, proto je vhodné je rozebrat společně. Jako první je třeba zmínit, jak sama právní podstata ochrany přírody vznikala a vyvíjela se. Vývoj ochrany přírody odpovídá tomu, v jakých fázích vývoje byla společnost, ve které se tato ochrana uplatňovala. První zmínky o ochraně přírody můžeme nalézt již ve 3. st. př. n. l. na území dnešní Indie, za vlády krále Ašóky, který dal vytesat 33 nápisů na kamenné sloupy. Tyto Ašókovy edikty jsou napsány v duchu buddhistického učení a jedna jejich část, pátý ze sedmi hlavních pilířů, se věnuje ochraně zvířat, respektive laskavosti ke zvířatům. Ašóka nezakázal zabíjení zvířat úplně, ale zakázal jejich bezdůvodné zabíjení a snažil se snížit míru násilí na zvířatech, například i zákazem pravidelné kastrace býků a dalších zvířat. „*On the eighth of every fortnight, on the fourteenth and fifteenth, ..., bulls are not to be castrated, billy goats, rams, boars and other animals that are usually castrated are not to be.*“⁵

V pozdějších dobách začala lidská civilizace mnohem více zasahovat do přírodního prostředí. Zvyšující se počet obyvatel navýšil nároky na přírodní zdroje, a tím docházelo k postupné degradaci ekosystémů. Největší podíl na postupné změně přírodního prostředí mělo zemědělství a dále pak i průmysl. Oba tyto vlivy se negativně odrážely na přírodním prostředí i na jednotlivých volně žijících živočiších.

---

⁵ Každého osmého dne dva týdny nebudou býci kastrování, kozlové, berani, kanci a další zvířata, která jsou obvykle kastrována nebudou. The edicts of king Ashoka [cit. 28.8.2012] dostupné z <http://www.cs.colostate.edu/~malaiya/ashoka.html>

První motivy k ochraně přírody byly náboženské, protože se chránila určitá místa z důvodů posvátných a sakrálních. I ochrana některých živočichů byla založena na náboženském přesvědčení, například ve starověkém Egyptě byl býk jedním z nejhonosněji postavených a uctívaných zvířat, na základě čehož byl důsledně chráněn.⁶ Podobná ochrana byla ve starověkém Egyptě poskytována kočkám. V následujících dobách, hlavně s vývojem osobního vlastnictví, se pohnutky k ochraně přírody změnilly na hospodářské. Hlavním důvodem byla vzrůstající tendence k ochraně vlastního majetku a rozvoj k tomu určených nástrojů, což ovšem nebylo dostatečným motivem k řádné ochraně přírody. Negativní vliv na přírodní prostředí nebyl zastaven, ale pouze byl zmírněn postup v tom směru, že již nebylo možné, aby do krajiny zasahoval kdokoliv. Využití krajiny si ponechával výhradně ke svým účelům její vlastník a tím částečně chránil i živočichy žijící v této krajině.

Počátek vývoje právní ochrany přírody lze zhruba charakterizovat jako materiálně-ekonomický. Při snaze chránit určitý živočišný druh byla motivací snaha o udržení dostatečného počtu zvířete k vlastnímu užitku, nikoli snaha o zachování druhu jako takového z přírodně-ochranářského hlediska. Takto chránění živočichové byli většinou určeni k lovu a hospodářskému využití. Počátek důvodů ochrany jednotlivých druhů pro jejich zachování můžeme sledovat až v moderní době. I na našem území je možné historicky doložit postup vznikání ochrany přírody nejprve z důvodů ekonomických a až druhotně z důvodů ochranářských.

2.2 Vývoj druhové ochrany v České republice

Výše zmíněné skutečnosti podporují tvrzení, že právní ochrana ohrožených druhů je spojena s historií samotné právní ochrany přírody. Tento

---

⁶ Egypt – posvátná zvířata [cit. 28.8.2012] dostupné z <http://antiquus.blog.cz/rubrika/egypt-posvatna-zvirata>

celek je nutné rozdělit, protože se láme na dvě období. První lze charakterizovat od samotných počátků ochrany přírody do roku 1990 a druhé období lze charakterizovat od roku 1990 do současnosti. Podle toho jsem toto téma ve své práci rozdělil tak, že prvnímu období se věnuji v této kapitole a období po roce 1990 rozebírám až v kapitole páté, protože se již týká i současné úpravy. Důvodem vzniku zmíněného mezníku ve vývoji ochrany přírody a následně i volně žijících živočichů je politická změna v roce 1989, která přinesla mnoho nových skutečností. Mezi tyto změny mající zásadní vliv na ochranu přírody patří vznik samostatného Ministerstva životního prostředí a přenesení kompetencí ohledně ochrany přírody z ministerstev kultury, vnitra a lesního a vodního hospodářství na toto nově vzniklé ministerstvo.⁷ Druhým důležitým důvodem pro uvedení tohoto mezníku je skutečnost, že od roku 1990 se situace na mezinárodní úrovni ochrany přírody a péče o životní prostředí dostává na nesrovnatelně vyšší úroveň. Na tento vývoj reagovala i Česká republika, která v této době přistoupila k několika významným mezinárodním mnohostranným úmluvám, čímž se přidala k ostatním státům zvyšujícím svou úroveň ochrany přírody. Mezinárodní úpravě se věnuji v následující kapitole této práce.

Jak již bylo napsáno, volně žijící živočichové byli v dřívějších dobách vnímáni ve většině případů pouze jako předmět vlastnictví, podle čehož byly koncipovány i první snahy o jejich ochranu. Ochrana živočichů byla tedy ve skutečnosti pouze ochranou soukromého vlastnictví, motivovanou velmi oblíbenou činností, kterou byl v dřívějších dobách lov. Docházelo tudíž k paradoxu, že ačkoliv byli volně žijící živočichové chráněni, jednalo se pouze o ochranu domnělou, poskytovanou proti neoprávněnému lovu cizími lidmi, zatímco důvod této ochrany byl jednoznačný: aby je mohl lovit vlastník pozemků. Takovýto trend lze dokumentovat například v Usnesení Českého

---

⁷ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 409

Sněmu z roku 1573, které ve svém nařízení uvádělo pojem hájení a povolovalo doby lovu zvěře, nemělo však jako hlavní cíl ochranu živočichů, ale udržení dostatečného stavu lovné zvěře a tím i loveckých příležitostí. Snaha o usměrněný a regulovaný chov lovné zvěře prospívala některým druhům, hlavně těm lovecky atraktivním, ale dosti citelně decimovala ostatní. V některých případech se však postupovalo přímo opačným směrem než ochranářským a druhy, které zasahovaly do usměrňovaného chovu lovné zvěře tak, že to mělo negativní následky pro možnosti lovu a lidského využití volně žijících živočichů, byly označeny jako škodná a bezohledně vybíjeny. To přetrvalo až do nedávné minulosti, kdy například liška obecná (*Vulpes vulpes*) byla i v devadesátých letech 20. století považována veřejností za tvora, který škodí a měl by být vyhuben.

Dalším vývojem došlo k několika změnám a poskrovnu byla zřizována místa, kde byla zvířata chráněna i o něco více. Ale i v těchto případech se jednalo o ochranu v zájmu zábavy nebo marnivosti. Možným příkladem mohou být lvinec na dvoře císaře Rudolfa II. a různé chovy medvědů jako ozdoby hradů a zámků.

V době osvícenství se ukazují první ochranářské snahy, kdy nařízení majitelů šumavských panství - Adama Františka Schwarzenberga z roku 1721 a Josefa Schwarzenberga z roku 1800 - upravují ochranu medvědů. Nařízení měla jednoduchý důvod, a to skutečnost, že tehdejší vlastníci si začali postupně všimnout úbytku medvědů na svých panstvích a chtěli tomuto úbytku zabránit. Obdobná situace nastala i u dalších druhů, což vedlo k prvotním pokusům o zřízení různých soukromých rezervací. Pro příklad lze uvést Schwarzenberské reskripty z roku 1711 k ochraně divokých prasat a z roku 1742 k ochraně jelenů. Velmi důležitým příkladem je bobrovna zbudovaná knížetem Josefem Adamem Schwarzenbergem v roce 1773. Byla postavena pro chov bobrů a v letech 1804 až 1809 umožnila opakované vysazení těchto zvířat zpět do volné

přírody na vhodných lokalitách Třeboňska. Bobři byli totiž na tomto území po delší dobu již vyhubeni. Jednalo se patrně o naprosto první cílevědomou reintrodukcí savčího druhu na světě. V roce 1826 byla hrabětem Chotkem pro ochranu kolonie havranů zřízena jedna z prvních ornitologických rezervací v Evropě, o rozloze přibližně 70 hektarů v lokalitě Veltrusy.⁸

Pokusy o cílevědomou druhovou ochranu po určitém čase přinesly i právní reakci v podobě komplexnější úpravy. Koncem 19. století tak vznikla první zákonná forma, která se věnovala ochraně živočichů na našem území. Byl to zákon č. 39/1870 z.z. vydaný 30. dubna 1870 pod názvem Zákon zemský pro království České, daný o ochraně několika druhů zvířat zemědělství užitečných. Tento zákon celoročně zakazoval lov káně lesní a káně rousné, a to z důvodu jejich užitečnosti lovem drobných hlodavců. Na začátku 20. století došlo k dalšímu velmi významnému kroku v oblasti ochrany ptactva, a to k mezinárodní spolupráci v této oblasti a následné ratifikaci Úmluvy o ochraně užitečného ptactva v zemědělství v Paříži roku 1902. V Československu byla zveřejněna pod č. 205 v roce 1924. Důležité byly její přílohy, které stanovily seznam druhů ptáků užitečných v zemědělství, kterých bylo zhruba 150, ale také seznam ptáků škodlivých. Úmluva stanovila velmi přísnou ochranu užitečných hmyzožravých ptáků, dokonce ve všech jejich vývojových stádiích včetně zákazu ničení jejich hnízd, což bylo v té době poměrně inovativní.⁹

Mezníkem v ochraně živočichů se stal rok 1956, kdy byl schválen první zákon o státní ochraně přírody na území dnešní České republiky, a to zákon č. 40/1956 Sb. Tímto zákonem byla poprvé upravena skutečná ochrana vzácných druhů živočichů konkrétním stanovením způsobů jejich ochrany. Nejednalo se

---

⁸ Maximovič, R.: Příroda a člověk – Ochrana přírody a přírodních památek XX. století, Sborník pokroků současného lidstva, díl druhý, Nakladatelství V. Orel, Praha 1931, str. 197-264

⁹ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 154

pouze o péči o zvěř z hlediska jejího využívání, ale o globální ochranu, kterou lze z dnešního pohledu hodnotit jako konzervativní. V roce 1965 byla vydána k tomuto zákonu prováděcí vyhláška č.80/1965 Sb., která stanovila chráněné druhy živočichů. Přestože zákon dosáhl velkého pokroku stanovením seznamu chráněných druhů, zůstal až do roku 1986 pasivní. Jedinou změnu přinesla novelizace zákonem č. 65/1986 Sb., který přidal k původnímu zákonu č. 40/1956 Sb., sankční ustanovení a tím možnost ukládání pokut. Vzhledem k tomu, že socialistický stát dával stále přednost hospodářským zájmům a uvedený zákon nebyl koncipován tak, aby poskytoval komplexní ochranu přírody na celém území a zároveň aby reagoval na vývoj přírodních stanovišť a ekosystémů, docházelo i nadále k degradaci přírody a krajiny. V souvislosti s výše zmíněným historickým předělem na poli ochrany přírody byl tento zákon zrušen v roce 1992 přijetím dosud platného zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

2.3 Shrnutí

Z historického hlediska došlo zcela jednoznačně k pozitivnímu vývoji. Z původních nábožensky orientovaných motivů k ochraně živočišstva se vyvinuly motivy materiální a hospodářské. Obecně lze tyto původní snahy o ochranu živočichů shrnout jako ochranu vlastnictví, případně ochranu zájmů, jako byl lov. Na území České republiky došlo k obdobnému vývoji, kdy první ochranné postupy se začaly objevovat v období osvícenství. Až v moderní době, s uvědoměním si důležitosti přírody a živočichů, dochází k cílené ochraně volně žijících živočichů. Důležitým momentem bylo přijetí zákona č. 40/1956Sb., což sice nebyl plně funkční zákon na ochranu přírody, ale poskytl dobré základy pro novodobou právní úpravu.

3. Právní úprava v mezinárodním právu

Mezinárodní právo je v rámci ochrany volně žijících živočichů zcela neopominutelné. Problém úbytku druhů volně žijících živočichů není problémem lokálním nebo regionálním, ale jedná se o problém celosvětový.¹⁰ Právní úprava ochrany volně žijících živočichů je na úrovni mezinárodního práva velice těžko kodifikovatelná. Řešením tohoto problému se staly především mezinárodní úmluvy a protokoly k těmto mezinárodním úmluvám, důležitá memoranda o porozumění a další mezinárodní dokumenty. Jelikož ochrana volně žijících živočichů je svým obsahem jednou z oblastí ochrany životního prostředí, která nebývá pro státy prioritní, nalezení shody ohledně konkrétní právní úpravy bývá často značně problematické. Z tohoto důvodu vznikají kromě pramenů práva typu *hard law* často také prameny práva typu *soft law*, jelikož při jejich vytváření je snazší nalézt dostatečnou podporu mezi státy a větší ochotu ke spolupráci.¹¹ Jejich význam vzrostl zejména v poslední době. Jedná se o deklarace, doporučení nebo programy, které bývají často také impulsem ke vzniku závazných mezinárodních úmluv či se mohou stát pro svou dlouhodobou aplikaci mezinárodním obyčejem.¹² V současné době existuje mnoho pramenů v této oblasti, nikoliv však jednotná kodifikace. Ani Úmluvu o biologické rozmanitosti nelze považovat za kodifikaci práva v oblasti péče o biodiverzitu. Obsahuje však zásady, nástroje a pravidla chování smluvních stran v oblasti péče o biologickou rozmanitost, které se staly základem pro přijímání právně závazných i nezávazných norem v oblasti ochrany a péče o biodiverzitu v mnohých zemích světa.¹³

---

¹⁰ Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí 3. vydání, C.H. Beck, Praha 2010, str. 98

¹¹ Šturma, P., a kol.: Mezinárodní právo životního prostředí : I. část (obecná), Nakladatelství Eva Rozkotová - IFEC, Beroun 2008, str. 58-70

¹² Damohorský, M. a kol.: Mezinárodní právo životního prostředí : II. část (zvláštní), Nakladatelství Eva Rozkotová – IFEC, Beroun 2008, str. 126-128

¹³ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 46

3.1 Prameny typu *soft law*

Prameny typu *soft law* jsou dokumenty, které obsahují pravidla chování států, ale není možné uplatňovat sankce či jiné donucovací prostředky v případě, kdy nejsou dodržovány. Lze je charakterizovat jako skupinu dokumentů, mezi něž patří celosvětové deklarace a plány vzešlé z konferencí o životním prostředí nebo mezinárodní programy a strategie na ochranu přírody a biodiverzity. Jako prameny typu *soft law* lze uvést například Stockholmskou deklaraci o životním prostředí člověka z roku 1972, která obsahuje řadu základních zásad mezinárodního práva ochrany životního prostředí. Jedna z těchto zásad stanoví, že každý stát má právo užívat přírodní zdroje v rámci svého území v souladu se svojí národní politikou, ale zároveň stanoví odpovědnost každého státu za to, že jeho aktivity nepoškodí životní prostředí jiného státu nebo území, které se nachází za jeho hranicemi.

Jako další prameny typu *soft law* je možné uvést Deklaraci o životním prostředí a udržitelném rozvoji z roku 1992, která zavedla pojem trvale udržitelného rozvoje. Následně Agenda 21, také z roku 1992, předložila zásady přístupu k ochraně biologické rozmanitosti. V neposlední řadě je také nutné zmínit Světovou chartu přírody z roku 1982, jejíž principy později našly své nezastupitelné místo v důležitých mezinárodních smlouvách nebo národních právních rádech.¹⁴

3.2 Mezinárodní programy a strategie

Další prameny, které patří také do skupiny typu *soft law*, jsou programy a strategie. Mezi nejdůležitější se řadí program Člověk a biosféra (*Man and Biosphere – MAB*), který spadá pod UNESCO a je zajišťován vytvářením

---

¹⁴ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 111

biosférických rezervací. Dále soustava Smaragd (*Emerald Network*), která vznikla v návaznosti na Úmluvu o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť a vytváří soustavu zvláštních chráněných území prioritního zájmu. A také Celoevropská strategie biologické a krajinné rozmanitosti (*Pan-European Biological and Landscape Diversity Strategy – PEBLDS*), která směřuje k vytvoření územně propojené sítě zabezpečující obnovu a udržitelnost ekosystémů v návaznosti na udržitelný rozvoj. Na závěr této podkapitoly je vhodné zmínit i koordinované programy k ochraně Arktidy, uskutečňované mezi zeměmi arktické oblasti. V rámci těchto programů dochází k realizaci různých aktivit k ochraně arktické fauny a flóry a k uplatňování Strategie spolupráce při ochraně biologické rozmanitosti v arktické oblasti.¹⁵

3.3 Hlavní směry mezinárodní úpravy a jim odpovídající prameny

Mezinárodní úmluvy v oblasti ochrany volně žijících živočichů vytvářejí základní podklad úpravy této problematiky a jsou tradičním pramenem mezinárodního práva v oblasti ochrany volně žijících živočichů. Můžeme je rozdělit podle několika aspektů: podle počtu signatářských států na úmluvy dvoustranné nebo vícestranné; podle teritoriálního rozsahu na úmluvy celosvětové, regionální nebo subregionální; podle předmětu ochrany na úmluvy vztahující se na všechny druhy a přírodní stanoviště na planetě nebo jen na druhy v určitém regionu, případně jen na vybrané druhy a stanoviště na různé teritoriální úrovni; nebo podle účelu na úmluvy, které vznikly s cílem dosažení určitého výsledku nebo za účelem provádění určité činnosti. Rozdrobenost do velkého množství právních norem je způsobena tím, že se postupně uzavírají úmluvy pro řešení jen určitého aspektu ochrany životního prostředí, kdežto úmluvy zahrnující aspektů více jsou spíše ojedinělé. Některé

---

¹⁵ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 119-124

z uvedených specializovaných úmluv se soustředí na ochranu vybraných druhů, jiné na ochranu stanovišť, případně na ochranu některého z dalších principů ochrany přírody. Pilíře současného mezinárodního práva v oblasti ochrany volně žijících živočichů jsou specifikovány náplní jednotlivých nejdůležitějších mezinárodních úmluv. Jednotlivé pilíře a jim odpovídající mezinárodní kapitoly popisují v následujících podkapitolách.

3.3.1 Ochrana biologické rozmanitosti

Úmluva o biologické rozmanitosti (*Convention on the Biological Diversity - CBD*), označovaná též jako Úmluva o biodiverzitě, byla přijata na Konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji v Rio de Janeiru v červnu 1992. V České republice nabyla platnosti v roce 1994.¹⁶ Počet signatářů je v současné době celkem 193, patří mezi ně státy z celého světa.¹⁷ Jde o velmi širokou rámcovou úmluvu, k jejímuž provedení jsou průběžně přijímány různé strategie, plány a protokoly. V poslední době se uvažuje o reakci na rostoucí problém invazních druhů vytvořením odpovídajícího protokolu.¹⁸

Cílem této úmluvy je, jak stanoví článek 1 „ochrana biodiverzity, trvale udržitelné využívání jejích složek a spravedlivé a rovnoměrné rozdělení přínosů plynoucích z využívání genetických zdrojů, včetně odpovídajícího přístupu ke genetickým zdrojům a odpovídajícího předávání příslušných technologií při zohlednění všech práv na tyto zdroje a technologie, včetně odpovídajících způsobů financování.”¹⁹ Celkově je tato úmluva založena na třech zásadách, jimiž jsou 1) ochrana biodiverzity, 2) trvale udržitelné využívání složek biodiverzity a 3) rovnoměrné a spravedlivé rozdělení přínosů, plynoucích z využívání genetických zdrojů, včetně odpovídajícího přístupu ke

---

¹⁶ Vyhlášená pod č. 134/1999 Sb.

¹⁷ List of Parties [cit. 28.8.2012] dostupné z [http://www.cbd.int/information/parties.shtml#tab=](http://www.cbd.int/information/parties.shtml#tab=0)

[0](#)

¹⁸ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 183

¹⁹ O biodiverzitě (CBD) [cit. 28.8.2012] dostupné z <http://csth.teraristika.cz/csth/rio.htm>

genetickým zdrojům.²⁰ Zdůrazněním udržitelného vyžívání složek biologické rozmanitosti získala tato úmluva výjimečné postavení mezi ostatními mnohostrannými mezinárodními úmluvami.

Úmluva uvádí jako základní princip ochranu přírody *in situ*²¹, která je specifikována jako ochrana ekosystémů a přírodních stanovišť včetně udržování a obnovy životaschopných populací druhů v jejich přirozeném prostředí. Každá smluvní strana by měla v rámci ochrany *in situ* dbát, aby docházelo k obnově poškozených ekosystémů a podpoře ohrožených druhů, například prostřednictvím tvorby a realizace záchranných programů. Pokud není princip ochrany *in situ* aplikovatelný, Úmluva na to reaguje podpůrným principem, kterým je ochrana *ex situ*.²² Ochrana *ex situ* umožňuje ochranu a záchranná opatření i mimo místo přirozeného výskytu. K realizaci ochrany *ex situ* dochází nejčastěji v zoologických a botanických zahradách, akváriích, záchranných stanicích nebo dalšími obdobnými prostředky. V některých případech může být udržování jedinců v umělých podmínkách v lidské péči jediným způsobem záchrany daného druhu.²³ Nejde však výhradně o princip držení v zajetí, ochraně *ex situ* odpovídají například i záchranné přenosy v rámci volné přírody, a to z nevyhovující lokality do jiné, pro daný druh vhodnější.²⁴

Smluvní strany se zavazují k řadě opatření obecné i konkrétní povahy, zejména k přípravě plánů ochrany a rozumného využívání druhového bohatství, provedení průzkumu zdrojů a zahrnutí těchto plánů do národních strategií a koncepcí rozvoje. Dále se dle znění úmluvy zavazují, pokud to bude

---

²⁰ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 161

²¹ Článek 8 Úmluvy o biologické rozmanitosti

²² Článek 9 Úmluvy o biologické rozmanitosti

²³ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 166

²⁴ Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí 2.vydání, C.H.Beck, Praha 2007, str. 333-334

možné a vhodné, vytvořit systém územní ochrany k ochraně biodiverzity, vypracovat zásady pro výběr, zřízení a péči o jednotlivá území, chránit biologické zdroje, podporovat ochranu stanovišť a udržování populací druhů *in situ*, podporovat záchranu ohrožených druhů, vytvářet prostředky k regulaci činností spojených s geneticky modifikovanými organismy, zabránit vypouštění či vysazování nepůvodních invazních druhů, případně jejich stavy regulovat, zajistit udržitelné využívání biodiverzity a v neposlední řadě i chránit a respektovat domorodá a místní společenství. K těmto posláním mají smluvní strany možnost přijmout právní normy a následně vykonávat odpovídající činnost.²⁵

K Úmluvě o biologické rozmanitosti, jak je již uvedeno výše, bylo přijato několik prováděcích protokolů. Nejdůležitějším z nich je Cartagenský protokol o biologické bezpečnosti (*Cartagena Protocol on Biosafety - CPB*), který vstoupil v platnost v roce 2003.²⁶ Cílem Cartagenského protokolu je přispět k zajištění přiměřené úrovně ochrany v oblasti bezpečného přenosu a manipulace se živými modifikovanými organismy vzniklými použitím moderních biotechnologií, které mohou mít nepříznivé účinky na zachování a udržitelné využívání biologické rozmanitosti, a také na využívání těchto organismů s přihlédnutím k rizikům pro lidské zdraví, zejména se zaměřit na převoz přes hranice jednotlivých států.²⁷ Dalším důležitým přijatým protokolem je Nagojský protokol (*The Nagoya Protocol on Access and Equitable Sharing of Benefits*), který Česká republika podepsala dne 23. června 2011. Jeho cílem je zajištění spravedlivého a rovnocenného rozdělení přínosů plynoucích z využívání genetických zdrojů, včetně odpovídajícího přístupu ke genetickým zdrojům a předávání příslušných technologií při respektování suverénních práv států. Nagojský protokol vstoupí v účinnost 90 dní po

---

²⁵ Stejskal, V.: Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity, Nakladatelství Eva Rozkotová – IFEC, Praha 2006, str. 31-42

²⁶ Publikován pod č. 89/2005 Sb.m.s.

²⁷ Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí 2.vydání, C.H.Beck, Praha 2007, str.334

ratifikaci padesátou zemí, přičemž současný stav je konstatován v tiskové zprávě ze dne 6. července 2012: „As of today, five countries have ratified and 93 have signed“.²⁸ Tento protokol vytváří předpoklady pro zvýšení právní jistoty a důvěry mezi poskytovateli a uživateli genetických zdrojů a naplnění jeho podmínek by mělo v konečném důsledku přispět k ochraně biologické rozmanitosti a jejímu udržitelnému využívání.²⁹

3.3.2 Ochrana mokřadů

Mokřady jsou velmi citlivé biotopy, proto je jim na mezinárodním poli věnována zvýšená pozornost. Na jejich ochranu byla přijata Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam zvláště jako biotopy vodního ptactva (*Convention on Wetlands of International Importance Especially as Waterfowl Habitat*), která byla podepsána dne 2. února 1971 v íránském městě Ramsaru a v platnost vstoupila v roce 1975.³⁰ Podle místa podpisu je často nazývána Ramsarská úmluva. Do dnešního dne má 163 signatářských států, které na jejím základě vymezily jednotlivé chráněné lokality, jejichž celková plocha je 193.810.395 hektarů.³¹ Znění Úmluvy bylo v roce 1982 upraveno Protokolem z Paříže, který umožnil přijímat změny Úmluvy, a následně Dodatky z Reginy z roku 1987, které se týkaly orgánů Ramsarské úmluvy. Důležitou úlohu má ve fungování Úmluvy její Výkonný výbor, který je funkční hlavně v obdobích mezi jednotlivými konferencemi pořádanými smluvními stranami a má za úkol provádět jejich závěry. Ramsarská úmluva byla jako první založena na myšlence, že ochrana ohrožených druhů by se měla soustředit na jejich stanoviště. Mimořádně přispěla k uznání významu mokřadů a usměrnila jejich

---

²⁸ K dnešnímu dni pět zemí ratifikovalo a 93 podepsalo. United Nations Decade on Biodiversity Press release [cit. 28.8.2012] dostupné z <http://www.cbd.int/doc/press/2012/pr-2012-07-06-icnp2-en.pdf>

²⁹ Česká republika se stala signatářem tzv. Nagojského protokolu [cit. 28.8.2012] dostupné z <http://www.enviweb.cz/clanek/gmo/87152/ceska-republika-se-stala-signatarem-tzv-nagojskeho-protokolu>

³⁰ Vyhlášená pod č.396/1990 Sb.

³¹ Contracting parties to the Ramsar Convention on Wetlands [cit. 28.8.2012] dostupné z http://www.ramsar.org/cda/en/ramsar-about-parties-parties/main/ramsar/1-36-123%5E23808_4000_0

racionální využívání.³²

Cílem Úmluvy je zajistit co nejširší ochranu mokřadů jako zdrojů velkých hospodářských, kulturních, vědeckých a rekreačních hodnot, jejichž ztráta by byla nenahraditelná.³³ Předmětem ochrany jsou mokřady, kterými se podle článku 1 rozumí „území s močály, slatinami, rašeliništi a vodami přirozenými nebo umělými, trvalými nebo dočasnými, stojatými i tekoucími, sladkými, brakickými nebo slanými, včetně území s mořskou vodou, jejíž hloubka při odlivu nepřesahuje šest metrů“, a vodní ptactvo, kterým se podle článku 1 Úmluvy rozumí „ptactvo ekologicky vázané na mokřady“.³⁴ Mokřady jsou charakterizovány přechodným stavem mezi vodním a suchozemským prostředím a v rámci Úmluvy jsou vedeny tři seznamy oblastí, které svou charakteristikou odpovídají stanoveným kritériím. Každý signatářský stát je povinen podle Úmluvy vyhlásit alespoň jeden kritériím odpovídající mokřad významný jako biotop vodního ptactva a zařadit ho do Seznamu mokřadů mezinárodního významu (*List of Wetlands of International Importance*). Tuto oblast je pak povinen důsledně chránit, podporovat výzkum a informovanost veřejnosti, případně spolupracovat s dalšími státy v případě záležitostí vyžadujících přeshraniční ochranu. Seznam mokřadů mezinárodního významu je průběžně aktualizován, v současné době obsahuje již 1.831 mokřad o celkové rozloze 170 milionů hektarů.³⁵ V rámci našeho území je vedeno 12 lokalit patřících do tohoto seznamu, které pokrývají rozlohu 54.656 hektarů.³⁶ Kromě Seznamu mokřadů mezinárodního významu existuje také Seznam ohrožených mokřadů (*Montreux Record*), který obsahuje přehled mokřadů, u

---

³² Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 124-127

³³ Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí 2.vydání, C.H.Beck, Praha 2007, str. 326

³⁴ Ramsarská úmluva [cit. 28.8.2012] dostupné z <http://www.ochranaprirody.cz/wps/wcm/connect/113dab004637f9c9adf9ffd00be00cc2/sbirka+zakonu.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=113dab004637f9c9adf9ffd00be00cc2>

³⁵ The Ramsar List of Wetlands of International Importance [cit. 28.8.2012] dostupné z http://www.ramsar.org/cda/en/ramsar-about-sites/main/ramsar/1-36-55_4000_0

³⁶ Ramsarská úmluva [cit. 28.8.2012] dostupné z <http://old.ochranaprirody.cz/index.php?cmd=page&id=3258>

nichž dochází nebo může dojít k poškození či zničení. V rámci ČR jsou vedeny 4 oblasti mokřadů spadajících do tohoto seznamu.³⁷ Jako poslední existuje Seznam přeshraničních ramsarských oblastí (*Transboundary Ramsar Sites - TRS*), na kterých se formálně dohodly jednotlivé signatářské státy, na jejichž hranicích se nacházejí ekologicky související oblasti mokřadů. Česká republika uzavřela dvě dohody tohoto typu, a to jednu s Rakouskem a Slovenskem a jednu s Polskem.³⁸

Ve výsledku vyplývají pro signatáře Ramsarské úmluvy tyto hlavní závazky: určit na svém území alespoň jeden vhodný mokřad pro zařazení do Seznamu mokřadů mezinárodního významu, plánovat a uskutečňovat své záměry tak, aby podporovaly zachování a rozumné využívání mokřadů zařazených do Seznamu i jiných, podporovat ochranu mokřadů a vodního ptactva zřizováním mokřadních chráněných území bez ohledu na to, zda jde o mokřady zařazené do Seznamu mokřadů mezinárodního významu nebo nikoliv a náležitě se postarat o přiměřená ochranná opatření, spolupracovat s dalšími smluvními stranami dohody, zejména pokud se jedná o lokality zasahující na území více států, a také podporovat výzkum a péči o mokřady a vzájemnou informovanost o aktuálním stavu těchto přírodních stanovišť.³⁹

3.3.3 Ochrana světového přírodního dědictví

Přírodní bohatství je člověkem přijímáno a využíváno, proto by mělo být recipročně i chráněno. Na ochranu přírody a zachování jejího odkazu i pro příští generace byla přijata Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví (*Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage - WHC*), která byla podepsána v rámci

---

³⁷ Litovelské Pomoraví, Mokřady Dolního Podyjí, Poodří a Třeboňské rybníky

³⁸ Transboundary Ramsar Sites [cit. 28.8.2012] dostupné z http://www.ramsar.org/cda/en/ramsar-documents-trss-transboundary-ramsar-21073/main/ramsar/1-31-119%5E21073_4000_0

³⁹ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 124-128

UNESCO dne 16. listopadu 1972 v Paříži a vstoupila v platnost koncem roku 1975.⁴⁰ Smyslem Úmluvy je ochrana přírodních oblastí a kulturních památek výjimečné hodnoty, které prohlašuje za součást světového dědictví lidstva (*world heritage*), s cílem jeho zachování a předávání kulturního a přírodního dědictví budoucím generacím.⁴¹

V roce 2012 je na Seznamu světového dědictví (*The World Heritage List*) zapsáno již 962 položek, z čehož je přírodních památek 188.⁴² Do přírodního dědictví patří dle znění této úmluvy esteticky či vědecky hodnotné přírodní jevy, geologické a fyziogeografické útvary tvořící místo výskytu hodnotných ohrožených druhů a přírodní lokality světové hodnoty z hlediska zachování přírody a její krásy. V případě kandidátů na zapsání do Seznamu přírodního dědictví se tedy přihlíží i ke skutečnosti, zda jde o lokalitu přirozeného výskytu ohrožených druhů volně žijících živočichů. Takové posouzení může přispět k rozhodnutí o vhodnosti zápisu na Seznam a následné lepší ochraně ohrožených druhů. V rámci našeho území nebyla zatím věnována pozornost Výboru pro světové dědictví UNESCO žádné z oblastí, které by mohly být odpovídajícími přírodními památkami. V roce 2003 byla na seznam přírodního dědictví navrhována skalní města v Českém ráji, bohužel neúspěšně.⁴³ Celosvětově se jedná spíše o útvary většího významu, jako je například souostroví Galapágy, Velký bariérový útes nebo Plitvická jezera.

Vedle Seznamu světového dědictví vede UNESCO i zvláštní Seznam světového dědictví v ohrožení (*List of World Heritage in Danger*), který zahrnuje přírodní a kulturní památky, jimž hrozí akutní nebezpečí zániku. Takové nebezpečí může mít různý původ, od válečného konfliktu přes rychlý

---

⁴⁰ Vyhlášená pod č. 159/1991 Sb.

⁴¹ Damohorský, M. a kol.: Mezinárodní právo životního prostředí II.část (zvláštní), Nakladatelství Eva Rozkotová - IFEC, Praha 2008, str. 130

⁴² World Heritage List [cit. 28.8.2012] dostupné z <http://whc.unesco.org/en/list>

⁴³ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 130

turistický rozvoj až po přírodní katastrofu. V současnosti je na seznamu uvedeno 38 položek.⁴⁴ Jednou z nich je například Přírodní rezervace Okapi (*Okapi Wildlife Reserve*) v Demokratické republice Kongo. V této rezervaci se vyskytuje přibližně 5.000 jedinců okapi (*Okapia johnstoni*), podle červeného seznamu IUCN téměř ohroženého druhu, a několik dalších vzácných druhů volně žijících živočichů.

3.3.4 Ochrana volně žijících živočichů v rámci mezinárodního obchodu s nimi

Jedním ze zásadních ohrožení biologické rozmanitosti je mezinárodní obchodování s ohroženými volně žijícími živočichy z důvodu jejich komerčního využití. Tento fenomén se snaží kontrolovat Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (*Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora - CITES*), která byla podepsána ve Washingtonu v roce 1973 a účinnosti nabyla v roce 1975.⁴⁵ Prováděcí zákon k Úmluvě byl přijat v roce 1997 jako zákon č. 16/1997 Sb., a následně byl doplněn třemi vyhláškami.⁴⁶ V současné době má Úmluva CITES již 175 členských zemí z celého světa.⁴⁷ Podle statistických údajů sekretariátu CITES je využívání divoké přírody pro účely mezinárodního obchodu druhou nejzávažnější příčinou ubývání druhů na naší planetě, a to hned po ničení přirozených stanovišť.⁴⁸

V úvodních ustanoveních Úmluvy je specifikován důvod jejího uzavření, kterým je skutečnost, že „smluvní státy, uznávajíce, že volně žijící živočichové

---

⁴⁴ List of World Heritage in Danger [cit. 28.8.2012 dostupné z <http://whc.unesco.org/en/danger/>

⁴⁵ Vyhlášena Sdělením Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 572/1992 Sb.

⁴⁶ Legislativa CITES [cit. 28.8.2012] dostupné z <http://csth.teraristika.cz/csth/legcites.htm>

⁴⁷ Member countries [cit. 28.8.2012] dostupné z

<http://www.cites.org/eng/disc/parties/chronolo.php>

⁴⁸ Stejskal, V., Vilímková, V.: Zákon o obchodování s ohroženými druhy a prováděcí a související předpisy s komentářem, Linde Praha a.s., Praha 2005, str. 11

... jsou ve svých překrásných a mnohotvárných formách nenahraditelnou součástí přírodních systémů Země, které musí být chráněny pro současnou generaci i pro příští generace, ... uznávajíce dále, že pro záchranu určitých druhů volně žijících živočichů ... před jejich nadměrnou exploatací mezinárodním obchodem je nezbytná mezinárodní spolupráce, jsouce přesvědčeny, že je třeba přijmout přiměřená opatření k tomuto cíli,“⁴⁹

Obchodem v této souvislosti se rozumí vývoz, reexport, dovoz a introdukce z moře.⁵⁰ Jedná se v podstatě o regulaci, nikoli o absolutní zastavení mezinárodního obchodu. Tuto regulaci je možné spatřovat v několika omezeních, které z Úmluvy vyplývají pro její signatáře. Při neplnění závazků vyplývajících z Úmluvy CITES hrozí smluvní straně uvalení obchodních sankcí nebo další mezinárodní postih. CITES má za úkol být hlavním nástrojem i v boji proti nelegálnímu obchodu se živou přírodou, čemuž samozřejmě pomáhá spolupráce a silná podpora ze strany Interpolu a Světové organizace celních orgánů.⁵¹

Pro tuto úmluvu je nejdůležitějším pojmem „exemplář“, což je podle článku 1 Úmluvy jakýkoli živočich, ať živý či mrtvý, jakákoliv snadno rozpoznatelná část těla nebo výrobek, z jehož označení je patrné, že obsahuje chráněný druh podle Úmluvy CITES. Chráněné druhy podle této úmluvy musejí splňovat následující kritéria: musí se jednat o volně žijící živočichy, ohrožené nebo potenciálně ohrožené na přežití ve volné přírodě, a musí existovat poptávka ze strany mezinárodního obchodu. Na základě těchto kritérií je možné, aby se volně žijící živočich stal předmětem ochrany v rámci CITES, což v dnešní době splňuje více než 5000 druhů volně žijících živočichů.⁵² Chráněné druhy se následně rozdělují do třech příloh úmluvy

---

⁴⁹ CITES [cit. 28.8.2012] dostupné z <http://csth.teraristika.cz/csth/citestxt.htm>

⁵⁰ Článek 1 úmluvy CITES

⁵¹ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 132

⁵² The CITES species [cit. 28.8.2012] dostupné z <http://www.cites.org/eng/disc/species.php>

CITES, které jsou odstupňovány podle stupně ohrožení. Podle článku 2 zahrnuje první příloha všechny druhy ohrožené vyhubením, které jsou nebo mohou být obchodem nepříznivě ovlivňovány; druhá příloha zahrnuje druhy, které přestože doposud nejsou bezprostředně ohroženy vyhubením, by se jimi mohly stát, kdyby mezinárodní obchod s exempláři těchto druhů nebyl podřízen přísným opatřením; a třetí příloha obsahuje druhy, o nichž kterákoli strana prohlásí, že v mezích její právní svrchovanosti jsou předmětem opatření majících preventivně zabránit jejich exploataci nebo ji omezit.⁵³

3.3.5 Ochrana stěhovavých druhů volně žijících živočichů

Existence druhů, které lze charakterizovat jako stěhovavé neboli migrující, je jedním ze základních důvodů důležitosti úpravy ochrany volně žijících živočichů v mezinárodním měřítku. Stěhovavé druhy totiž ze své podstaty nerespektují člověkem uznávané administrativní hranice států, a proto vzniká nutnost států spolupracovat a uzavírat dohody ohledně ochrany těchto stěhovavých druhů. Nejdůležitější dohodou upravující tuto problematiku je Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů (*Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals - CMS*), nazývaná též Bonnská úmluva. Byla sjednána v roce 1979 v rámci Programu OSN pro životní prostředí v Bonnu a vstoupila v platnost v roce 1983.⁵⁴ Členské země této úmluvy, kterých je 117⁵⁵, si uvědomují, že volně žijící živočichové jsou svými nesčetnými formami nenahraditelnou součástí přírodního systému Země, který musí být pro dobro lidstva zachován.⁵⁶

Stěžejním záměrem úmluvy je ochrana ohrožených druhů ptáků, netopýrů, kytovců i dalších stěhovavých druhů živočichů. Stěhovavý druh

---

⁵³ CITES [cit. 28.8.2012] dostupné z <http://csth.teraristika.cz/csth/citestxt.htm>

⁵⁴ Publikována pod č. 127/1994 Sb.

⁵⁵ Parties to the Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals [cit. 28.8.2012] dostupné z http://www.cms.int/about/part_1st.htm

⁵⁶ Convention Text [cit. 28.8.2012] dostupné z http://www.cms.int/documents/convtxt/cms_convtxt.htm

podle této úmluvy znamená „celou populaci nebo kteroukoli geograficky oddělenou část populace jakéhokoliv druhu nebo nižšího taxonu volně žijících živočichů, pro něž platí, že významná část jejich příslušníků cyklicky a předvídatelně překračuje jednu nebo více hranic jurisdikce státu“.⁵⁷ Způsob ochrany není úzce spjatý s oblastí jejich obvyklého výskytu, ale zejména, právě z důvodu jejich migrace, se vztahuje i na tahové cesty a zastávky během nich. Důležitými aktivitami na základě této úmluvy jsou bezprostřední ochrana druhů, propagace a podpora výzkumu a spolupráce při této činnosti. Druhy jsou na základě této úmluvy rozděleny do dvou kategorií, které jsou uvedeny jako přílohy. V první příloze jsou druhy, jejichž lov je zakázán vzhledem k míře jejich ohrožení a hrozbě vyhubení v celém areálu rozšíření nebo jeho významné části. V příloze druhé jsou migrující druhy s nepříznivým stavem z hlediska jejich ochrany, na něž by mohla mít mezinárodní spolupráce pozitivní vliv. Další velmi důležitou aktivitou je průběžné vydávání dohod a memorand ke specifikaci určitého způsobu ochrany.⁵⁸

3.3.6 Ochrana konkrétních stěhovavých druhů

Konkretizace ochrany stěhovavých druhů je realizována regionálními dohodami a memorandy o porozumění, k záchraně a ochraně migrujících živočichů, přijatými na základě čl. IV Úmluvy o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů. Do současnosti již byly přijaty více než tři desítky takových prostředků ochrany.⁵⁹ V následujícím přehledu se pokusím postupně probrat všech 8 dohod a některá vybraná memoranda o porozumění.

3.3.6.1 Dohoda o ochraně populací evropských netopýrů (*Agreement on the Conservation of Populations of European Bats – EUROBATS*), podepsaná v roce 1991, byla uzavřena na ochranu 51 druhů, například z čeledí

---

⁵⁷ Bonnská (CMS) [cit. 28.8.2012] dostupné z <http://csth.teraristika.cz/csth/bonn.htm>

⁵⁸ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 137-139

⁵⁹ Species Activities [cit. 28.8.2012] dostupné z <http://www.cms.int/species/index.htm>

netopýrovitých (*Vespertilionidae*) a vrápencovitých (*Rhinolophidae*).⁶⁰ Jedná se o druhy evropské i mimoevropské, které jsou ohroženy ztrátou svého přirozeného prostředí a zdroje potravy. Smluvní strany určí na základě úmluvy lokality významné pro ochranu netopýrů, jako například stanoviště, zimoviště či shromaždiště, kterým se stejně jako ohroženým populacím těchto živočichů poskytne dostatečná ochrana.⁶¹

3.3.6.2 Dohoda o ochraně africko-euroasijských stěhovavých vodních ptáků (*Africa –Eurasian Migratory WaterBird Agreement – AEWA*), která byla podepsána dne 16.června 1995 v Haagu, zahrnuje území 119 států Evropy, Asie a Kanady a Afriky.⁶² Dohoda má za cíl omezit ohrožení obzvláště zranitelných druhů stěhovavých ptáků uvedených v Příloze II Bonnské úmluvy. Týká se 254 ptačích druhů⁶³, u kterých se přihlíží k jejich ekologii a způsobu života tak, aby byla jejich ochrana vztažena na migrační i populační aspekty jejich života. K této ochraně by měla být přijata opatření spadající do kategorií ochrana druhů, ochrana stanovišť, usměrňování činnosti člověka, výzkum, monitoring a vzdělávání.

3.3.6.3 Dohoda o ochraně malých kytovců Baltského a Severního moře (*Agreement of the Conservation of Small Cetaceans of the Baltic and North Seas – ASCOBANS*), která byla uzavřena v roce 1991, se zaměřuje na prosazování omezení úniku škodlivých látek s dopadem na potravní zdroje, úpravu rybářského zařízení a rybářské práce, kontroly průzkumu a výzkumu v této oblasti a obsahuje i dalších pravidla, jako například zákaz úmyslného chytání a povinnost okamžitého vypuštění náhodně chyceného kytovce, pokud

---

⁶⁰ Protected species [cit. 28.8.2012] dostupné z http://www.eurobats.org/about/protected_species.htm

⁶¹ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 139

⁶² Contracting Parties and Signatories to AEWA [cit. 28.8.2012] dostupné z <http://www.unep-awa.org/map/parties.htm>

⁶³ AEWA Text and Annexes, Annex 2 [cit. 28.8.2012] dostupné z http://www.unep-awa.org/documents/agreement_text/eng/pdf/awa_agreement_text_2009_2012_annex2.pdf

je v dobrém zdravotním stavu, zpět do moře.⁶⁴ Dohoda se zaměřuje na 10 vybraných druhů kytovců⁶⁵, kteří jsou ohroženi v oblasti Baltského a Severního moře a severovýchodní části Atlantického oceánu.

3.3.6.4 Dohoda o ochraně kytovců Černého moře, Středoziemního moře a přilehlé oblasti Atlantického oceánu (*Agreement on the Conservation of Cetaceans of the Black Sea, Mediterranean Sea and Contiguous Atlantic Area – ACCOBAMS*), která byla přijata v roce 1996 v Monaku, se zaměřuje na 26 druhů obvykle se vyskytujících ve zmíněné oblasti.⁶⁶ Prosazuje minimalizaci hrozby kytovcům v těchto vodách a podporu ochrany jejich území významných pro získávání potravy. Požaduje také zavedení účinného monitorování a výměnu informací mezi příslušnými státy.⁶⁷

3.3.6.5 Dohoda o ochraně albatrosů a buňáků (*Agreement on the Conservation of Albatrosses and Petrels – ACAP*), která byla přijata v roce 2001, reaguje na dramatické snížení početnosti populací těchto druhů a formuluje požadavky na koordinaci činností, sběr dat a průběžné hodnocení ochrannářského statutu u vybraných druhů, kterých je celkem 30.⁶⁸

3.3.6.6 Dohoda o ochraně tuleňů ve Waddenském moři (*Agreement on the Conservation of Seals in the Wadden Sea*), která byla přijata v roce 1990, upravuje ochranu tuleně obecného (*Phoca vitulina*). Hlavním směrem dohody je plán ochrany tuleňů, zákaz jejich odchyty, omezení znečištění jejich přirozeného prostředí a koordinaci výzkumu, monitoringu a vzdělávání. Na základě této dohody byl sestaven “*The Seal Management Plan (2002-2006)*“, který rozšiřuje záměr ochrany i na tuleně kuželozobého (*Helichoerus*

---

⁶⁴ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 143

⁶⁵ Species [cit. 28.8.2012] dostupné z <http://www.ascobans.org/species.html>

⁶⁶ Species occurring in the ACCOBAMS area [cit. 28.8.2012] dostupné z http://www.accobams.org/index.php?option=com_content&view=article&id=867&catid=34&Itemid=63

⁶⁷ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 144

⁶⁸ Species assessments [cit. 28.8.2012] dostupné z <http://www.acap.aq/acap-species>

grypus).⁶⁹

3.3.6.7 Dohoda o ochraně goril a jejich přírodních stanovišť (*Agreement on the Conservation of Gorillas and Their Habitats*), která byla přijata v roce 2007, je zaměřena na ochranu všech druhů i poddruhů rodu gorila (*Gorilla*) před vyhubením. Dohoda zavedla právní strukturu potřebnou pro trvalost a integraci zachování populací gorily v rámci deseti afrických států.⁷⁰ Za přispění projektů, které vyplynou z její aplikace, by měla pomoci podpoře dlouhodobého přežití goril a udržení jejich lesních stanovišť. To by mělo následně vést k dosažení cílů ochrany biodiverzity.

3.3.6.8 Dalším typem dokumentu, který je možné přijmout na základě Bonnské úmluvy, je memorandum o porozumění. Zatím bylo přijato 19 různých memorand⁷¹, ze kterých bych chtěl některé popsat.

Memorandum o porozumění při ochraně a managementu středoevropské populace dropa velkého (*Memorandum of Understanding on the Conservation and Management of the Middle – European Population of the Great Bustard*) z roku 2001 upravuje snahu o ochranu a zlepšení stavu středoevropské populace dropa velkého (*Otis tarda*). Drop velký je celosvětově kriticky ohroženým druhem, který je silně závislý na svém přírodním stanovišti, proto se toto memorandum zaměřuje především na vhodná opatření při ochraně a obnově jeho stanovišť.⁷²

Memorandum o porozumění o ochraně huemula jižního (*Memorandum of Understanding on the Conservation of the South Andean Huemul*) bylo uzavřeno a nabylo účinnosti v roce 2010. Jeho účinnost trvá 3 roky a bude automaticky obnovena, pokud žádná ze signatářských stran neodstoupí.

---

⁶⁹ Wadden sea seals [cit. 28.8.2012] dostupné z

http://www.cms.int/species/wadden_seals/sea_bkrd.htm

⁷⁰ Gorillas nad their Habitats [cit. 28.8.2012] dostupné z

<http://www.cms.int/species/gorillas/index.htm>

⁷¹ Species Activities [cit. 28.8.2012] dostupné z <http://www.cms.int/species/index.htm>

⁷² http://www.cms.int/species/otis_tarda/otis_tarda_bkrd.htm

Huemul jižní (*Hippocamelus bisulcus*) patří mezi jelenovité kopytníky obývající Jižní Ameriku. Memorandum se snaží řešit nelegální lov, rozšiřování nemocí a další hrozby pro tento druh.⁷³

Memorandum o porozumění o opatřeních pro zachování východoatlantických populací tuleně středomořského (*The Memorandum of Understanding concerning Conservation Measures for the Eastern Atlantic Populations of the Mediterranean Monk Seal*) z roku 2007 má zatím 4 signatářské státy, ale je otevřené k podpisu všem státům v dané lokalitě. Jedná se o významný krok ke zlepšení stavu ochrany tuleně středomořského (*Monachus monachus*), který hraje důležitou roli v pobřežních a mořských ekosystémech. Jeho populace již klesla pod 500 jedinců.⁷⁴

Memorandum o porozumění týkající se opatření k ochraně rákosníka ostřicového (*Memorandum of Understanding Concerning Conservation Measures for the Aquatic Warbler*) z roku 2003 bylo přijato pro ochranu rákosníka ostřicového (*Acrocephalus paludicola*), jehož početnost klesá neobvyklou rychlostí.⁷⁵

Memorandum o porozumění týkající se opatření k ochraně kolihy tenkozobé (*Memorandum of Understanding Concerning Conservation Measures for the Slender-billed Curlew*) z roku 1994 přijaté pro záchranu kolihy tenkozobé (*Numenius tenuirostris*) pokrývá svou účinností území přibližně 30 států.⁷⁶

Memorandum o porozumění týkající se opatření k ochraně jeřába bílého sibiřského (*Memorandum of Understanding Concerning Conservation Measures for Siberian Crane*) z roku 1998 bylo přijato pro ochranu vzácného jeřába bílého sibiřského (*Grus leucogeranus*) například snížením vysoké

---

⁷³ http://www.cms.int/species/Huemul/Huemul_bkrd.html

⁷⁴ http://www.cms.int/species/monk_seal/monk_seal_bkrd.htm

⁷⁵ http://www.cms.int/species/aquatic_warbler/aquatic_warbler_bkrd.htm

⁷⁶ http://www.cms.int/species/sb_curlew/sbc_bkrd.htm

úmrtnosti ve zbývajících populacích.⁷⁷

Memorandum o porozumění při ochraně a managementu mořských želv a jejich stanovišť v Indickém oceánu a jihovýchodní Asii (*Memorandum of Understanding on the Conservation and Management of Marine Turtles and their Habitats of the Indian Ocean and South-East Asia – IOSEA*)⁷⁸ a memorandum o porozumění v opatřeních k ochraně mořských želv atlantického pobřeží Afriky (*Memorandum of Understanding Concerning Conservation Measures for Marine Turtles of the Atlantic Coast of Africa*)⁷⁹ jsou dva dokumenty týkající se mořských želv. Přijetí těchto memorand bylo vyvoláno skutečností, že většina druhů mořských želv je ohrožena a k jejich ochraně je potřeba společného úsilí více států.

Memorandum o porozumění při ochraně a obnově jelena bucharského (*Memorandum of Understanding concerning Conservation and Restoration of the Bukhara Deer*) z roku 2002 bylo uzavřeno se záměrem přispět k záchraně jelena bucharského (*Cervus elaphus bactrianus*) například omezením nelegálního lovu.⁸⁰

Memorandum o porozumění týkající se opatření k ochraně západoafrických populací slona afrického (*Memorandum of Understanding Concerning Conservation Measures for the West African Populations of the African Elephant*) z roku 2005 se týká ochrany a péče o západoafrické populace slona afrického (*Loxodonta africana*), pro kterého se realizují záchranné programy umožňující bezproblémovou migraci.⁸¹

Další memoranda byla přijata například na ochranu dugonga indického (*Dugong dugon*), sajgy tatarské (*Saiga tatarica*) nebo husice rudohlavé (*Chloephaga rubidiceps*).⁸²

---

77 http://www.cms.int/species/siberian_crane/sib_bkrd.htm

78 http://www.cms.int/species/iosea/IOSEAturtle_bkgd.htm

79 http://www.cms.int/species/africa_turtle/AFRICAturtle_bkgd.htm

80 http://www.cms.int/species/bukhara_deer/bukhara_deer_intro.htm

81 <http://www.cms.int/species/elephants/index.htm>

82 <http://www.cms.int/species/index.htm>

3.4 Regionální úprava ochrany volně žijících živočichů

3.4.1 Evropské regionální dohody

Mezi velmi důležité mezinárodní smlouvy na poli ochrany volně žijících živočichů patří samozřejmě i úmluvy, které se týkají oblasti Evropy. Hlavní postavení mezi nimi má Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť (*Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats*), která byla sjednána v roce 1979 a jako první stanovila zákaz některých nehumánních způsobů lovu či odchyту volně žijících živočichů. Základním cílem Úmluvy je přísná ochrana druhů a poddruhů volně žijících živočichů, kteří jsou konkretizováni v Příloze II., včetně míst jejich přirozeného výskytu. Zvláštní důraz je kladen na ohrožené a zranitelné druhy. Cílů této úmluvy může být dosaženo splněním třech podmínek: legislativa smluvních stran bude uvedena do souladu s ustanoveními Úmluvy, celostátní politiky péče o životní prostředí budou obsahovat ochranu přírody a bude podporována mezinárodní spolupráce tam, kde je to vhodné.⁸³

Dále je nutné uvést několik mezinárodních dohod menšího rozsahu. I tyto smlouvy jsou specifické svým zaměřením, protože věnují pozornost určité užší problematice ochrany přírody.

3.4.2 Ochrana horských oblastí

Jednou z takových problematik je ochrana přírody v horských oblastech. Tomu se v rámci Evropy věnují dvě konkrétní úmluvy: Úmluva o ochraně Alp a Rámcová úmluva o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat. Obě úmluvy se snaží docílit ochrany přírody v horských regionech a k nim se vztahujícím volně žijícím živočichům. Obě také fungují na principu obecné formulace

---

⁸³ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 150-151

závazků a následném dopracování přijímání podrobnějších protokolů. V Rámcové úmluvě o Karpatech se státy zavazují k tomu, že vytvoří anebo podpoří kompatibilní systémy monitorování, koordinovanou regionální inventarizaci druhů a stanovišť a vědecký výzkum.⁸⁴

3.4.3 Ochrana mořských a pobřežních oblastí

Další upravenou oblastí je ochrana mořské a pobřežní biodiverzity. Na mořské prostředí velmi silně a negativně působí obecné znečišťování životního prostředí a dochází zde k rychlejšímu ničení přirozeného prostředí výskytu volně žijících živočichů. Vzhledem k tomu, že mořské ekosystémy patří do skupiny s největší živočišnou biodiverzitou, je logickým následkem uzavírání dohod týkajících se právě těchto oblastí. Základní globální úmluvou je Úmluva OSN o mořském právu (UNCLOS), která se zaměřuje na úpravu nakládání s mořskými zdroji. Tato úmluva zároveň zdůrazňuje právo pobřežních států na hospodaření v zónách kontinentálního šelfu a jejich výlučné ekonomické zóně a k tomu jim stanoví další povinnosti.⁸⁵ K ochraně volně žijících živočichů v oblasti moří patří již dlouhodobě regulace rybnářství. V případě oceánů je jedním z nejdůležitějších problémů lov kytovců. V tomto ohledu byla v roce 1964 přijata Mezinárodní úmluva k regulaci velrybnářství (*International Convention for the Regulation of Whaling*), v jejíž příloze je stanovena například doba lovu a hájení těchto savců. Velká část dnešních členských zemí se snaží změnit poslání úmluvy na čistě ochranné.⁸⁶

3.4.4 Ochrana Antarktidy

Velmi důležitý pro ochranu volně žijících živočichů je takzvaný

---

⁸⁴ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 188

⁸⁵ Žákovská, K.: Ochrana mořské biodiverzity v mezinárodním právu, Nakladatelství Eva Rozkotová – IFEC, Beroun 2010, str. 120-162

⁸⁶ Mezinárodní úmluva o regulaci velrybnářství [cit. 28.8.2012] dostupné z http://www.mzp.cz/mezinarodni_umluva_o_regulaci_velrybnarstvi

Antarktický smluvní systém, do kterého patří Smlouva o Antarktidě (*Antarctic Treaty*) z roku 1959, včetně opatření podle smlouvy učiněných, a přidružené mezinárodní úmluvy vztahující se k oblasti Antarktidy. Smlouva o Antarktidě se nezabývá ochranou volně žijících živočichů, ale řeší právní nárok států na území Antarktidy. Za účelem ochrany antarktického životního prostředí a ekosystémů byl v roce 1991 přijat Protokol ke Smlouvě o Antarktidě (*Protocol on Environmental Protection to the Antarctic Treaty*). Zákaz odběru antarktických živočichů a škodlivé zasahování do jejich vývoje stanoví Příloha II tohoto protokolu, pouze příslušný orgán může vydat povolení k takové činnosti, a to pouze k určitým účelům. Důležitou součástí je článek 4 této přílohy, který se zabývá úpravou ochrany před nepůvodními druhy živočichů a podmínkami jejich vysazování do Antarktidy.⁸⁷

V Antarktickém smluvním systému mají v rámci ochrany volně žijících živočichů důležité postavení ještě dvě úmluvy, kterými jsou Úmluva o ochraně antarktických ploutvonožců (*Convention for the Conservation of Antarctic Seals*) z roku 1972, která v článku 1 stanoví šest konkrétních druhů ploutvonožců, vyskytujících se ve vodách poblíž Antarktidy, u kterých by mělo dojít k omezení lovu. Jedná se konkrétně o tuleně krabožravého (*Lobodon carcinophagus*), tuleně leopardího (*Hydrurga leptonyx*), tuleně Weddelova (*Leptonychotes weddellii*), tuleně Rossova (*Ommatophoca rossi*), rypouše sloního (*Mirounga leonina*) a lachtany rodu *Arctocephalus*.⁸⁸ Úmluva o ochraně antarktických živých zdrojů (*Convention on the conservation of Antarctic Marine Living Resources - CCAMLR*) z roku 1980 se vztahuje na vybrané mořské živočichy v určité oblasti a závazně stanoví pravidla jejich

---

⁸⁷ Protocol on Environmental Protection to the Antarctic Treaty [cit. 28.8.2012] dostupné z http://www.antarctica.ac.uk/about_antarctica/geopolitical/treaty/update_1991.php

⁸⁸ Convention for the Conservation of Antarctic Seals [cit. 28.8.2012] dostupné z http://www.antarctica.ac.uk/about_antarctica/geopolitical/treaty/update_1972.php

využívání.⁸⁹

3.5 Subjekty v oblasti ochrany volně žijících živočichů

Z výše uvedených mezinárodních úmluv jasně vyplývá, že hlavními subjekty při ochraně volně žijících živočichů jsou státy, které mezi sebou uzavírají mezinárodní úmluvy. Státy tím samy přistupují k omezení své vlastní suverenity v jednotlivých oblastech a zavazují se tak k určitému konání, případně ke zdržení se určitého chování. Z toho vyplývá, že je silnější tendence ze strany států k přebírání závazků menšího rozsahu.⁹⁰ Je otázkou, zda se jedná o snahu omezit význam mezinárodních úmluv v oblasti ochrany volně žijících živočichů, nebo zda je to ukázkou, že mnoho již uzavřených a platných dohod umožnilo vznik právních obyčejů mezinárodního práva. V souvislosti například s vývojem ochrany biodiverzity je však patrné, že dosavadní snaha nepřináší očekávané výsledky.

3.5.1 Mezinárodní organizace

Velice významnou roli mají v mezinárodním právu i různé organizace věnující se ochraně životního prostředí. Lze je podle jejich podstaty rozdělit do dvou kategorií, kterými jsou mezinárodní vládní organizace a mezinárodní nevládní organizace. Do první skupiny patří nezastupitelně OSN, která je respektována jednotlivými státy. V rámci OSN byl zřízen speciální program pro otázky ochrany životního prostředí a tedy i otázky ochrany volně žijících živočichů. Jde o Program OSN pro životní prostředí (*UNEP*), který by měl být autoritativním zastáncem globální ochrany životního prostředí. Aktivitami tohoto programu jsou hlavně dlouhodobé pravidelné sledování změn a vývoje

---

⁸⁹ Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí, 3. vydání, C.H. Beck, Praha 2010 str. 188–192

⁹⁰ Šturma, P. a kol.: Mezinárodní právo životního prostředí : I. část (obecná), Nakladatelství Eva Rozkotová - IFEC, Beroun 2008, str. 11-13

životního prostředí, poskytování poradenství, včasného varování a podněcování mezinárodní spolupráce. Pomáhá také prosazovat závěry konference v Riu de Janeiru. I přes potenciál, který obsahuje, není v poslední době dosahováno požadovaných výsledků a úspěchů. Z důvodu klesající podpory a administrativní roztříštěnosti uvažuje OSN o vytvoření nové, zastřešující organizace. UNEP ale nadále spolupracuje s dalšími programy nebo organizacemi OSN. Jedná se například o UNESCO, Program OSN pro rozvoj nebo Světový fond životního prostředí.⁹¹

3.5.2 Mezinárodní nevládní organizace

Význam druhé skupiny, mezinárodních nevládních organizací, v oblasti mezinárodní ochrany volně žijících živočichů roste přesto, že se jedná hlavně o fyzické osoby či spolky. Jejich fungování je projevem účasti veřejnosti v oblasti ochrany přírody především v procesu kontroly a prosazování závazků různých úmluv. Nejvýznamnější organizací v oblasti ochrany přírody je Světový svaz ochrany přírody (*IUCN*), jehož fungování je založeno na čtyřech pilířích. Těmi jsou široká členská základna, odborné komise, profesionální sekretariát a regionální útvary.⁹² Na základě činnosti svazu je vytvořeno několik specializovaných odborných komisí, kdy jednou z nich je Komise pro přežívání druhů. Mezi výstupy této komise patří Červené seznamy IUCN, které jsou velmi důležité v souvislosti s ochranou volně žijících živočichů, a to tím, že stanoví stupeň ohrožení jednotlivých druhů volně žijících živočichů na základě současných vědeckých poznatků. Naposledy byl Červený seznam pro Českou republiku vydán v roce 2011 a stále je platný.⁹³ Červený seznam je rozdělený do několika kategorií, do kterých přísluší jednotlivé druhy podle

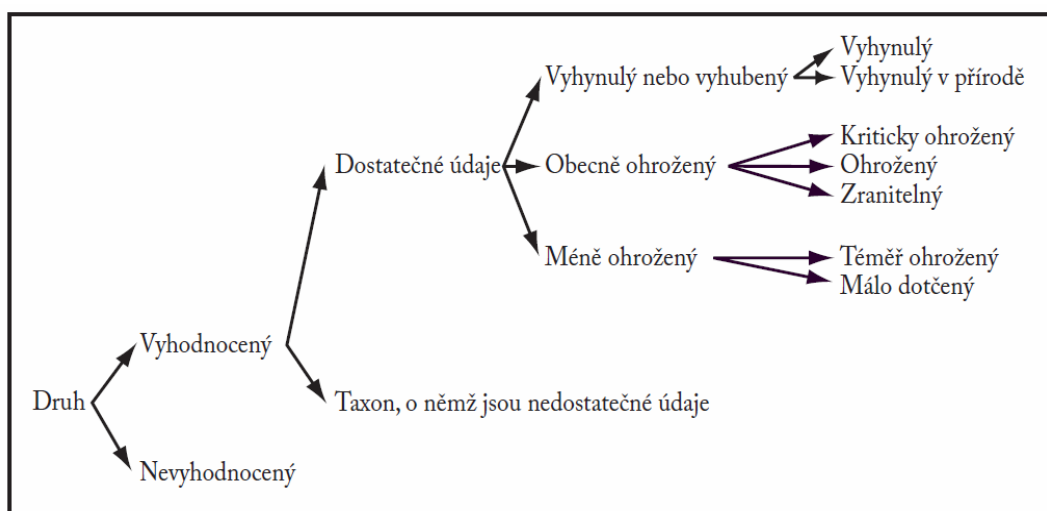
---

⁹¹ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 77-82

⁹² Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 87

⁹³ Portál informačního systému ochrany přírody http://portal.nature.cz/publik_syst/ctihtmlpage.php?what=1264&X=X

stavu ohrožení v přírodě. Postup kategorizace odpovídá struktuře na obrázku.

Obr. 1. Struktura kategorií pro červené seznamy (upraveno podle PRIMACK 2002)

Největší nevládní mezinárodní organizací je Světový fond na ochranu přírody (*World Wide Fund for Nature- WWF*), který byl založen v roce 1961. Původní cíl, jímž bylo zabránit ničení přirozeného prostředí a lovu volně žijících velkých afrických savců, byl postupně rozšiřován a dnes sestává z několika složek, mezi které patří ochrana volně žijících živočichů, zastavení úbytku biodiverzity, rozumné využívání obnovitelných zdrojů nebo snižování znečištění životního prostředí. Svoje aktivity vyvíjí ve více než sto zemích celého světa a velkou měrou se podílí na vzájemné spolupráci států s nevládními organizacemi. Ve své historii se WWF zasloužil o záchranu mnoha druhů, kterým hrozilo nebezpečí vyhynutí a pomohl při jejich návratu do přirozeného prostředí. Stanovený cíl WWF do roku 2020 zní, že v roce 2020 budou populace ekologicky, ekonomicky a kulturně nejvýznamnějších druhů obnoveny a budou prosperovat v přírodě.⁹⁴ Mezi další mezinárodní organizace patří BirdLife International a Wetlands International, které se

⁹⁴ 2020 Species Goal [cit. 28.8.2012] http://wwf.panda.org/what_we_do/endangered_species/

specializují na ochranu ptáků a mokřadů. Konkrétně organizace BirdLife International je celosvětovou organizací slučující nevládní organizace na ochranu ptáků, které mají za cíl ochranu všech ptačích druhů na Zemi.

3.5.3 Mezinárodní finanční a soudní instituce

Nezastupitelnou a velmi důležitou roli hrají v mezinárodním právu ještě dvě skupiny organizací: jedná se o finanční instituce a mezinárodní soudní tribunály. Finanční instituce často financují nebo spolufinancují různé projekty k ochraně volně žijících živočichů. Důležité postavení zauímají Světová banka (*World Bank*) a Evropská banka pro obnovu a rozvoj (*European Bank for Reconstruction and Development*), které představují největší finanční zdroj pro péči o biologickou rozmanitost. Podporu šetrného využívání přírodních zdrojů a udržitelného hospodaření má stanovenou jako jeden z cílů i Světová obchodní organizace (*World Trade Organization*). Vzhledem k tomu, že v každém odvětví práva může dojít ke sporu, je potřeba, aby byl zřízen i nezávislý rozhodující orgán. V problematice ochrany volně žijících živočichů v mezinárodních vztazích mají tuto roli Mezinárodní soudní dvůr a Mezinárodní soud pro mořské právo.⁹⁵ Spory na této úrovni nejsou obvyklé, ale jako příklad může posloužit případ z roku 2010, kdy Austrálie podala žalobu k Mezinárodnímu soudnímu dvoru s cílem zcela ukončit lov velryb, který v antarktických vodách provádí Japonsko v rámci svého výzkumného programu.⁹⁶

3.6 Shrnutí

Mezinárodní úprava je tvořena systémem velkého množství

---

⁹⁵ Šturma, P. a kol.: Mezinárodní právo životního prostředí : I. část (obecná), Nakladatelství Eva Rozkotová - IFEC, Beroun 2008, str. 22-23

⁹⁶ Ekolist.cz, Austrálie podala žalobu k mezinárodnímu soudu kvůli lovu velryb [cit. 28.8.201 2] dostupné z <http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/australie-podala-zalobu-k-mezinarodnimu-soudu-kvuli-lovu-velryb>

mezinárodních úmluv, dohod a dalších dokumentů, které lze považovat za prameny typu *hard law*. Následně jsou potom doplněny i prameny typu *soft law*, mezi které patří různé nezávazné plány, deklaráce a strategie, většinou pocházející z různých konferencí OSN.. Stěžejní část mezinárodněprávní ochrany přírody a tím pádem i volně žijících živočichů obsahuje tzv. Velká pětka mezinárodních úmluv. Do této skupiny patří nejvýznamnější mezinárodní úmluvy, což jsou Úmluva o mokřadech majících význam zvláště jako biotopy vodního ptactva (*Convention on Wetlands of International Importance Especially as Waterfowl Habitat*), Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví (*Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*), Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (*Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*), Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů (*Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals*) a Úmluva o biologické rozmanitosti (*Convention on the Biological Diversity*). Velmi důležité z hlediska ochrany jednotlivých druhů jsou přijaté dohody a memoranda podle článku IV. Úmluvy o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů. Konkrétnější úpravu obsahují různé regionální dohody, které se soustřeďují na určité specifické území. Poslední podkapitola je věnována subjektům a aktérům na mezinárodní úrovni, bez kterých by realizace výše zmíněných úmluv nebyla možná. Hlavními subjekty jsou samotné státy a vedlejšími různé mezinárodní organizace. Mezi hlavní mezinárodní organizace v oblasti ochrany volně žijících živočichů patří IUCN, WWF a UNEP.

4. Ochrana volně žijících živočichů v unijním právu

Od vstupu České republiky do Evropské unie dochází k implementaci právních předpisů EU do legislativy ČR. V oblasti ochrany volně žijících živočichů jsou nejdůležitějšími zdroji úpravy prameny sekundárního práva. Největší význam mají směrnice, a to konkrétně směrnice č. 147/2009/ES a směrnice č. 92/43/EHS, kterým se budu věnovat v této kapitole. Zároveň nelze opominout, že Evropská unie přistoupila k velkému množství mezinárodních úmluv, které přijala formou rozhodnutí. Tímto postupem se staly závazné i pro Českou republiku. Některé z nich jsou uvedeny v předchozí kapitole. Velmi důležitou roli mají také strategické koncepce a plánování, čemuž věnuji jednu podkapitolu.

4.1 Hlavní směry evropské právní úpravy

Jako hlavní tendence v ochraně přírody je možné spatřovat ochranu ptáků, realizovanou samostatnou směrnicí č. 147/2009/ES, ochranu ostatních volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, upravenou směrnicí č. 92/43/EHS, a ochranu přírodních stanovišť, realizovanou vytvářením soustavy Natura 2000. Podpurným pramenem práva v této oblasti jsou rozhodnutí Evropského soudního dvora.

4.1.1 Ochrana ptáků

Ochrana ptáků je upravena směrnicí č. 147/2009/ES o ochraně volně žijících ptáků, která navazuje na původní směrnici č. 79/409/EEC z roku 1979. Ta byla nahrazena, aby byla zlepšena přehlednost a srozumitelnost a zároveň aby nová směrnice reagovala na změny ve faktickém vývoji. Počet druhů volně žijících druhů ptáků totiž dlouhodobě klesá, což ohrožuje celkovou

biologickou rovnováhu na evropském kontinentu. Proto se tato směrnice týká ochrany všech druhů ptáků přirozeně se vyskytujících ve volné přírodě na evropském území členských států, na něž se vztahuje Smlouva. Zahrnuje ochranu, regulování těchto druhů a péči o ně a stanoví pravidla pro jejich využívání.⁹⁷ Populace těchto druhů by měly být udržovány na úrovni odpovídající požadavkům několika různých odvětví. Směrnice upravuje dva pohledy na ochranu ptáků: územní a druhovou ochranu.

V souvislosti s druhovou ochranou je ke směrnici přiložena Příloha I, která stanoví druhy, jež musí být předmětem zvláštních opatření týkajících se ochrany jejich stanovišť s cílem zajistit přežití těchto druhů a rozmnožování v jejich areálu rozšíření. Jedná se o druhy ohrožené vyhubením, citlivé na specifické změny přírodních podmínek na území jejich přirozených stanovišť, druhy vzácné s ohledem na početnost jejich populací či omezené rozšíření a druhy, které vyžadují zvláštní pozornost pro specifický charakter stanoviště. Opatření mají těmto druhům umožnit přežití a rozmnožování v přirozeném prostředí. Obdobná opatření platí i pro druhy neuvedené v Příloze I, musí však jít o druhy stěhovavé a pravidelně se vyskytující na zimovištích, zastávkách nebo tažných cestách. Další ustanovení ukládají členským státům přijmout opatření, která zajistí vytvoření obecné právní úpravy ochrany všech uvedených druhů ptáků, zejména zákazem některých činností. Mezi tyto činnosti patří úmyslné usmrcování nebo odchyt jakýmkoli způsobem, úmyslné ničení nebo poškozování jejich hnízd a vajec, případně jejich odstraňování, sběr jejich vajec ve volné přírodě a jejich držení, a to i prázdných, úmyslné vyrušování těchto ptáků, zejména během rozmnožování a odchovu mláďat, nebo držení druhů ptáků, jejichž lov a odchyt je zakázán. Případný lov je umožněn, ale pouze u druhů uvedených v Příloze II této směrnice, a to pouze na území členského státu, který je u jména konkrétního druhu uveden, a pouze

---

⁹⁷ Článek 1 směrnice č. 147/2009/ES

podle vnitrostátních právních předpisů daného státu.⁹⁸ Členské státy zároveň zajistí, aby takový lov nenarušil snahu o zachování druhu v dané oblasti. Regulace způsobu lovu, případně odchyty a dalšího získávání, musí probíhat pouze povolenými způsoby. Způsoby zakázaného lovu, odchyty a dalšího získávání jsou uvedeny v Příloze IV směrnice.

Územní ochrana je ve směrnici řešena formou vytváření speciálních oblastí se zvláštní ochranou pro druhy uvedené v Příloze I. Pro tato území je důležité předcházet znečišťování, poškozování či jinému narušování přirozeného prostředí výskytu zmíněných druhů. Vyhlášení těchto Ptačích oblastí má spojitost se soustavou Natura 2000, závisí na několika kritériích a je realizováno jednotlivými členskými státy.⁹⁹

4.1.2 Ochrana ostatních volně žijících živočichů

Ochrana bezobratlých, ryb, obojživelníků, plazů a savců neboli ostatních volně žijících živočichů je upravena také směrnicí, jedná se o směrnici č. 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. I tato směrnice zakotvuje oba druhy ochrany, územní i druhovou, obě dvě s cílem zajištění příznivého stavu druhů i stanovišť a tím zabezpečení biologické rozmanitosti.

Druhová ochrana živočichů je specifikována na základě dvou příloh směrnice. Příloha IV písm. a) uvádí druhy živočichů, „*které vyžadují přísnou ochranu*“ v zájmu společnosti, a Příloha V písm. a) uvádí druhy živočichů, „*jejichž odebrání z volné přírody a využívání může být předmětem určitých opatření na jejich obhospodařování*“. U druhů uvedených v Příloze IV jsou zakázány činnosti jako například úmyslný odchyt či lov, úmyslné vyrušování v období rozmnožování, výchovy mláďat a migrace, úmyslné ničení,

---

⁹⁸ Článek 7 a 8 směrnice č. 147/2009/ES

⁹⁹ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 264-269

poškození nebo sběr vajec a dalších vývojových stádií, ale i poškození nebo ničení míst k odpočinku a v neposlední řadě také jejich komerční využívání. Z těchto opatření ochrany volně žijících živočichů je možné udělit výjimku, musí však platit podmínka, že neexistuje alternativní uspokojivé řešení a populace příslušného druhu přetrvávají ve svém přirozeném areálu rozšíření v dobrém stavu navzdory udělené výjimce. I přes výjimku ze zákazu odchyty, lovu nebo jiných činností uvedených v článcích 12 až 15 není možné použít prostředky uvedené v Příloze VI směrnice jako například výbušniny, plynování, vykuřování nebo kuši. Takové postupy jsou velice přísně kontrolované a jsou o nich průběžně podávány podrobné zprávy.¹⁰⁰ Územní princip ochrany je v této směrnici reprezentován soustavou Natura 2000, které se věnuji v následující podkapitole.

4.1.3 Soustava Natura 2000

Ochrana přírodních stanovišť je realizována společně pro celou Evropskou unii ve formě soustavy Natura 2000. Celá soustava se skládá z velkého množství jednotlivých oblastí, které se dělí na dvě skupiny. První skupinou jsou lokality přírodních stanovišť významných pro ochranu přírody v EU a uvedených v Příloze I směrnice č. 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a stanovišť vybraných ohrožených druhů volně žijících živočichů uvedených v Příloze II této směrnice. Tyto lokality se souhrnně nazývají Evropsky významné lokality (EVL) (*Sites of Common Interest*). Druhou skupinu tvoří lokality vyhlášené podle směrnice č. 147/2009/ES o ochraně volně žijících ptáků, které se nazývají Ptačí oblasti (*Special Protection Areas*).¹⁰¹ Základní rozdíl je ve způsobu vzniku takových lokalit. Ptačí oblasti vyhláší členské státy

---

¹⁰⁰ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 276-279

¹⁰¹ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 282-283

samostatně a tyto oblasti se součástí soustavy Natura 2000 stávají okamžitě po vyhlášení, zatímco proces vzniku Evropsky významné lokality je poněkud složitější.

Tento postup má tři fáze, z nichž první je zjištění stavu, určení, které lokality by měly danou specifikaci splňovat, a navržení těchto lokalit do Národního seznamu významných území. V druhé fázi Evropská komise schvaluje tento seznam podle kritérií uvedených v Příloze III směrnice č. 92/43/EHS. Poslední fází je na základě schváleného seznamu lokalit jejich vyhlášení jednotlivými státy.¹⁰² Spojením Evropsky významných lokalit a Ptačích oblastí vzniká celoevropská soustava Natura 2000. Oblasti s takto specifikovanou ochranou podléhají plánům péče nebo případně dalším ochranným opatřením tak, aby nedocházelo k jejich poškozování. K ochraně pomáhá i posuzování různých plánů a koncepcí ve vztahu k jednotlivým lokalitám v rámci soustavy. Problémy s ochranou určitých lokalit mohou vzniknout při procesu vyhlášení, což je například problém Labského údolí na území České republiky¹⁰³. V případě úspěšného vyhlášení jsou již tyto lokality chráněny účinněji, protože soustava Natura 2000 získává v poslední době větší respekt.

4.1.4 Judikatura Evropského soudního dvora

Důležitým pramenem k interpretaci povinností vyplývajících z obou výše uvedených směrnic je judikatura Evropského soudního dvora (ESD), jehož úlohou je podle čl. 19 Lisabonské smlouvy zajistit „*dodržování práva při výkladu a provádění Smluv*“.¹⁰⁴ Nejčastější důvody podání stížností bývají nedostatky v transpozici směrnice o ptácích a směrnice o stanovištích a

---

¹⁰² Článek 4 směrnice č. 92/43/EHS

¹⁰³ V tomto případě se jedná o problém, že Komise již doporučila vyhlášení oblasti za Evropsky významnou lokalitu, ale Česká republika stále nepřistoupila k finálnímu kroku skutečného vyhlášení.

¹⁰⁴ Soudní dvůr Evropské unie [cit. 28.8.2012] dostupné z http://curia.europa.eu/jcms/jcms/P_69328/?hlText=Lisabonsk%C3%A1+smlouva

nesprávný postup při plnění povinností z těchto směrnic.

Jako příklad je možné uvést moment, kdy Evropská komise žalovala Španělsko z důvodu, že v rozporu s požadavky směrnice o ptácích vyhlásilo jako Ptačí oblast pouze část mezinárodně významného mokřadu Marismas de Santoña a ve vyhlášené části nezabezpečilo potřebná ochranná opatření. V rozsudku C-355/90 Komise vs. Španělsko se jedná o nezbytnost využívat odborných ornitologických kritérií při vymezení ptačích oblastí. Soud dal Komisi za pravdu a vyslovil názor, že členské státy musí jako ptačí oblasti vyhlásit všechna území, která se dle ornitologických kritérií jeví jako nejvhodnější.

Nesprávný postup státu při plnění povinností dle čl. 4 odst. 1 směrnice o stanovištích byl předmětem posouzení ESD ve věci C-71/99 Komise vs. Německo z roku 2001, ve které Evropská komise žalovala Německo kvůli zřejmé neúplnosti státního seznamu a kvůli neposkytnutí dostatečných informací o navržených územích. Rozsudek zněl, že takový postup Německa je v rozporu s čl. 4 odst. 1 směrnice o stanovištích. Při výběru lokalit se musí členské státy řídit vědeckými kritérii a lokality musí poskytovat homogenní a reprezentativní geografické pokrytí. Seznam navržený členským státem tudíž musí reflektovat ekologickou rozmanitost přírodních stanovišť a druhů na jeho území, a že musí být kompletní. To znamená, že seznam musí být navržen tak, aby zajistil zastoupení všech přírodních stanovišť a druhů v zájmu Evropské unie na jeho území. Na uvedeném případě lze ilustrovat i vliv rozhodnutí ESD, neboť před podáním žaloby navrhlo Německo jen 198 lokalit do státního seznamu. Po vynesení rozsudku jich vymezilo plných 3500.¹⁰⁵

Rozhodovací činnost se dále soustřeďuje například v řízeních o porušení smlouvy, o nesplnění rozhodnutí ESD a v řízeních o předběžné otázce.

---

¹⁰⁵ Stejskal, V., Zicha, J.: Judikatura Soudního dvora Evropské unie v oblasti ochrany přírody, Ministerstvo životního prostředí, Praha 2011, str. 37

V oblasti rozhodování o předběžné otázce jsou významné rozsudky ESD C-117/03 Societa Italiana Dragaggi z roku 2005 a C-244/05 Bund Naturschutz Bayern z roku 2006, které rozšiřují ochranný režim lokalit stanovený článkem 6 směrnice o stanovištích. V obou těchto případech se jednalo o stav, kdy určité území splňuje kritéria podle směrnice o stanovištích, avšak doposud není zařazeno na seznam lokalit významných pro Společenství. Rozhodnutí stanovila pro oba případy povinnost přijmout vhodná opatření s ohledem na cíl ochrany upravený touto směrnicí. Další předběžná otázka byla řešena například v případě C-344/08 ohledně legálního nabytí jedinců.

Dalším důvodem pro předložení věci ESD je protiprávní nakládání s chráněnými druhy živočichů. ESD se často zabývá nezákonným lovem ptáků, a to především z důvodu udělování výjimek pro lov ze strany některých států a překročení jejich pravomocí. Například v případě Liga na ochranu ptactva vs. Francie C-182/02 nebo v rozsudku Komise vs. Španělsko C-221/04 týkající se lovu lišek do oka se záklopkou.

Další poměrně obvyklé stížnosti jsou v případech porušení povinností podle nařízení týkající se regulace obchodování s ohroženými druhy podle úmluvy CITES. Jako příklad lze uvést rozsudek C-100/08 proti Belgii týkající se držení a uvádění na trh ptáků narozených a odchovaných v zajetí.

4.2 Specifická ochrana volně žijících živočichů

Velmi důležitou roli v ochraně volně žijících živočichů mají v unijním právu i další směrnice a nařízení. V této podkapitole přiblížím některé z nich.

4.2.1 Ochrana druhů regulací lovu a dovozu výrobků z nich

Ochrana volně žijících živočichů se vztahuje také na způsoby lovu a komerčního využívání produktů z jednotlivých druhů. Konkrétně v oblasti lovu

je platné nařízení Rady č. 3254/91/EHS ze dne 4. listopadu 1991, o zákazu používání nášlapných pastí ve Společenství a dovozu kožešin a zboží z určitých volně žijících živočichů ze zemí, kde jsou tyto živočichové odchyťováni pomocí nášlapných pastí nebo jiných metod odchyty, které nesplňují mezinárodní normy humánního odchyty do pastí. Toto nařízení bylo vydáno v souvislosti s Úmluvou o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť. Smyslem nařízení je zabránit používání pastí, které fungují na nevyběrovém a hromadném principu odchyty a usmrcování. Důležitým pojmem je nášlapná past, kterou se rozumí zařízení zkonstruované pro zachycení nebo uvěznění zvířat prostřednictvím čelistí, které se těsně sevrou kolem jedné nebo více končetin tak, že vylučují vytažení této končetiny nebo končetin z pasti.¹⁰⁶ Zároveň toto nařízení stanoví zákaz dovozu kožešin třinácti živočišných druhů uvedených v Příloze I tohoto nařízení. Takové kožešiny nesmějí být dováženy s výjimkou dovozu ze zemí, kde je právními předpisy zaručen zákaz používání nášlapných pastí.¹⁰⁷

Dalšími normami, které se věnují omezení komerčního využívání výrobků a produktů z určitých zvláště chráněných živočichů jsou například směrnice Rady 83/129/EHS o dovozu kůží z některých tuleních mláďat a výrobků z nich odvozených do členských států a navazující nařízení č. 1007/2009 o obchodování s produkty z tuleňů a nařízení č. 737/2010, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1007/2009 o obchodování s produkty z tuleňů. Výše uvedená směrnice se vztahuje především na arktické zdroje, konkrétně na výrobky z určitých druhů arktických tuleňů. Zákaz se nevztahuje na výrobky získané tradičním a šetrným způsobem prováděným původním eskymáckým obyvatelstvem.¹⁰⁸ Dalšími normami, které se věnují omezení komerčního využívání výrobků a

---

¹⁰⁶ Článek 1 nařízení č.3254/91/EHS

¹⁰⁷ Článek 3 nařízení č.3254/91/EHS

¹⁰⁸ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 306

produktů z určitých zvláště chráněných živočichů jsou například směrnice Rady 83/129/EHS o dovozu kůží z některých tuleních mláďat a výrobků z nich odvozených do členských států a navazující nařízení č. 1007/2009 o obchodování s produkty z tuleňů a nařízení č. 737/2010, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1007/2009 o obchodování s produkty z tuleňů. Výše uvedená směrnice se vztahuje především na arktické zdroje, konkrétně na výrobky z určitých druhů arktických tuleňů. Zákaz se nevztahuje na výrobky získané tradičním a šetrným způsobem prováděným původním eskymáckým 1007/2009.¹⁰⁹

Další regulace je upravena v nařízení č. 348/81/EHS, o společných předpisech pro dovoz výrobků z velryb a ostatních kytovců, které upravuje především vydávání povolení pro dovoz výrobků z velryb a ostatních kytovců. Tato úprava byla přijata proto, že ochrana kytovců vyžaduje opatření, která omezí mezinárodní obchod. Dovošní povolení pro dovoz produktů uvedených v příloze nařízení nelze za žádných okolností vydat pro komerční účely.

4.2.2 Obchodování s ohroženými druhy živočichů

Nejvýznamnějším pramenem práva v této oblasti je Nařízení Rady č. 338/97/ES, o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi. Evropská unie je signatářem Úmluvy CITES, tudíž přijala toto nařízení, aby zajistila požadavky na úpravu dovozu a vývozu exemplářů ohrožených druhů volně žijících živočichů. Exemplářem se v této souvislosti rozumí jakýkoli živočišný nebo rostlinný jedinec, ať živý nebo neživý, patřící k některému z druhů zařazených do příloh A až D, jakákoli jeho část nebo odvozenina.¹¹⁰ Přílohy A až D jsou součástí tohoto nařízení a rozřazují chráněné druhy do čtyř skupin. V příloze A jsou uvedeny druhy přímo ohrožené vyhubením, pro něž platí zákaz komerčního využívání.

---

¹⁰⁹ Článek 1 nařízení č. 737/2010

¹¹⁰ Článek 2 nařízení 338/97/ES

Tato příloha téměř odpovídá příloze I Úmluvy CITES. V přílohách B a C jsou zařazeny druhy, které je možné vyvážet nebo dovážet pouze na základě povolení nebo potvrzení, která se vydávají pouze za předpokladu, že zamýšlený obchod neohrozí daný druh na přežití a nebude mít škodlivý účinek na stav jeho zachovávání. Přílohy B a C přibližně odpovídají přílohám II a III Úmluvy CITES. V příloze D jsou uvedeny druhy, u kterých není implicitně zakázán dovoz, ale je pouze monitorován. Z velké části se jedná o druhy, které nejsou chráněné Úmluvou CITES.¹¹¹ Tato oblast je upravena řadou dalších nařízení, mezi které patří například nařízení Komise č. 811/2008/ES ze dne 13. srpna 2008, o pozastavení dovozu exemplářů určitých druhů volně žijících živočichů.

4.2.3 Ochrana druhů *ex situ*

Základním právním pramenem v této oblasti je směrnice Rady č. 1999/22/ES ze dne 29. března 1999, o chovu volně žijících živočichů v zoologických zahradách. Záměrem této směrnice je „ochrana volně žijících živočichů a zachování biologické rozmanitosti tím, že směrnice zajistí, aby členské státy přijaly opatření pro udělování licencí zoologickým zahradám a pro dohled nad nimi v rámci Společenství a posílily tak úlohu zoologických zahrad v zachování biologické rozmanitosti“.¹¹² Tento záměr koresponduje s povinností vycházející z Úmluvy o biologické rozmanitosti, že každá smluvní strana přijme opatření na ochranu složek biodiverzity *ex situ*.¹¹³ Zoologickou zahradou se rozumí trvalé zařízení, ve kterém jsou veřejnosti vystaveni jedinci volně žijících druhů, a to minimálně sedm dní v roce. Výjimku tvoří například cirkusy nebo obchody s oblíbenými zvířaty. Zoologickým zahradám vyplývají z této směrnice i další povinnosti ohledně výzkumu, výchovy nebo

---

¹¹¹ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 301

¹¹² Článek 1 směrnice č. 1999/22/ES

¹¹³ Článek 9 písm. a) Úmluvy o biologické rozmanitosti

monitoringu. Zoologickou zahradu je možné provozovat pouze na základě licence udělené příslušným členským státem. Provozovatel zoologické zahrady má odpovědnost za zvířata i po případném uzavření provozu.¹¹⁴

4.3 Strategické koncepce

Strategické koncepce a plánování lze charakterizovat jako koncepční nástroje ochrany volně žijících živočichů. Výstupem těchto koncepčních nástrojů bývají většinou akty, programy nebo strategie, které slouží jako podklad pro budoucí právní úpravu, případně stanoví hodnoty, kterých se má v určitém časovém rozmezí dosáhnout. Takové prioritní cíle stanoví akční programy, kterých bylo zatím přijato celkem šest. V oblasti ochrany volně žijících živočichů je nejdůležitější zatím poslední, Šestý akční program, který byl přijat rozhodnutím Evropského parlamentu a Rady č. 1600/2002/ES pod názvem „*Životní prostředí 2010: Naše budoucnost je v našich rukou*“.¹¹⁵ Ochrana přírody a biologické rozmanitosti se stala jedním z prioritních problémů tohoto právně závazného programu. Konkrétně Článek 6 je věnován tématu Ochrana přírody a biologické rozmanitosti. Jeho cíle jsou zastavení úbytku biologické rozmanitosti, zamezení a minimalizace působení nepůvodních invazivních druhů, ochrana před působením škodlivých látek, obnova a udržitelné využívání ekosystémů, zachování druhů a jejich stanovišť a podpora udržitelného využívání půdy. V Bruselu dne 31.8.2011 vydala Komise závěrečné hodnocení Šestého akčního programu, které hodnotí přínosy a nedostatky i v oblasti Příroda a biologická rozmanitost.¹¹⁶ Podle této zprávy patří mezi přínosy a dosažené cíle například zdůraznění potřeby většího uznání

---

¹¹⁴ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 314-316

¹¹⁵ Stříbrná, E.: Životní prostředí 2010: Budoucnost leží v našich rukou, Umweltschutz 7/8, Ministerstvo životního prostředí 2001, str. 48-49

¹¹⁶ Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů [cit. 28.8.2012] dostupné z <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0531:FIN:CS:PDF>

hodnoty biodiverzity nebo rozšíření soustavy Natura 2000 na 17 % pevninského území EU. Ve výsledku však nebylo dosaženo celkového cíle šestého akčního programu. Tento závěr je vyvozen z několika ukazatelů, mezi které patří například, že obecný trend většiny indikátorů biodiverzity byl negativní, že biogeografická hodnocení druhů a stanovišť v rámci směrnice č. 92/43/EHS naznačila, že v příznivém stavu z hlediska ochrany je pouhých 17 % a že podstatná část sladkovodních zdrojů pravděpodobně nedosáhne dobrého stavu. Získaným poznatkem je sdělení, že „*k dosažení cíle zastavení poklesu biologické rozmanitosti do roku 2010 mohl být učiněn větší pokrok, kdyby byla bývala věnována nezbytná politická pozornost a finanční závazky ze strany EU i členských států.*“¹¹⁷

V květnu 2011 byla v Bruselu přijata nová strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2020. Tento nový přístup k zachování biologické rozmanitosti má za cíl snížit do roku 2020 tempo vymírání druhů volně žijících živočichů, obnovit co nejvíce přirozených ekosystémů v EU a podílet se více na odvrácení úbytku biologické rozmanitosti. Důvody jsou jasné: celosvětová i evropská druhová rozmanitost klesá rychleji, než je přirozené, a je to především v důsledku lidské činnosti. Některé evropské druhy jsou také již na hranici vyhynutí. Ztráta biologické rozmanitosti by měla velký vliv na celou společnost. Proto bylo předchozí evropské pojetí řešení úbytku biologické rozmanitosti, které nedokázalo zabránit dalším ztrátám na biodiverzitě, překonáno a nahrazeno užším a efektivnějším.

Nová strategie bude platit do roku 2020 a stanoví jasný cíl „*zastavit v EU do roku 2020 úbytek biologické rozmanitosti a degradaci ekosystémových služeb, v maximálním proveditelném rozsahu je obnovit a současně zvýšit příspěvek EU k odvrácení úbytku biologické rozmanitosti v celosvětovém*

---

¹¹⁷

Článek 3.1 Sdělení Komise ze dne 31.8.2011 KOM(2011) 531

měřítka“.¹¹⁸ K tomu přidává ještě vizi do roku 2050, že „biologická rozmanitost Evropské unie i ekosystémové služby, které poskytuje a jež jsou jejím přírodním kapitálem, mají být do roku 2050 chráněny, oceňovány a vhodným způsobem obnovovány z důvodu skutečné hodnoty biologické rozmanitosti a jako zásadní příspěvek k blahobytu lidstva a hospodářské prosperitě, a aby se tak zabránilo katastrofickým změnám způsobeným úbytkem biologické rozmanitosti“.¹¹⁹

Tato strategie se soustřeďuje na šest prioritních cílů, které jsou propojené, vzájemně se podporují a dohromady by měly pomoci zastavit úbytek biodiverzity. První cíl se zaměřuje na ochranu a zastavení zhoršování stavů druhů a jejich stanovišť a dosažení významného měřitelného zlepšení jejich stavu. U posuzovaných druhů volně žijících živočichů by mělo dojít k prokazatelnému zlepšení z hlediska ochrany o 50 procent. Druhý cíl je udržení a posílení ekosystémů a jejich služeb a obnovení alespoň 15 procent poškozených ekosystémů. Třetí cíl má zapojit do ochrany biodiverzity zemědělství a lesnictví, na což navazuje i cíl čtvrtý, který má zajistit udržitelný vývoj rybolovu a jeho participaci na dosažení vhodných podmínek. Pátým cílem je identifikace nepůvodních invazních druhů a stanovení priorit v této oblasti. S tím souvisí i snaha zabránit zanesení a uchycení nových nepůvodních invazních druhů. Šestý cíl je obecnější, a to do roku 2020 posílit příspěvek EU k odvrácení úbytku celosvětové biologické rozmanitosti.¹²⁰ Celá strategie je v souladu s mezinárodními závazky, ke kterým se EU přihlásila v rámci Úmluvy OSN o biologické rozmanitosti.

---

¹¹⁸ Kapitola 2.1 Sdělení Komise ze dne 3.5.2011 KOM(2011) 244

¹¹⁹ Kapitola 2.1 Sdělení Komise ze dne 3.5.2011 KOM(2011) 244

¹²⁰ Plán na ochranu druhů a přírodních stanovišť [cit. 28.8.2012] dostupné z http://ec.europa.eu/news/environment/110503_cs.htm

4.4 Shrnutí

V rámci unijního práva jsou pro ochranu volně žijících živočichů nejdůležitější dvě směrnice. Jedná se o směrnici č. 147/2009/ES o ochraně volně žijících ptáků a směrnici č. 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Tyto dvě směrnice upravují zároveň ochranu jednotlivých druhů volně žijících živočichů i vytváření soustavy Natura 2000 a navazuje na ně rozsáhlá judikatura Evropského soudního dvora. Samostatná podkapitola je věnována dalším směrnicím, které se zaměřují na specifické oblasti ochrany volně žijících živočichů, mezi které patří například obchodování s ohroženými druhy. V neposlední řadě je velmi důležité popsání strategických koncepcí v rámci EU. Již skončený Šestý akční plán byl nahrazen zcela novou strategií v oblasti biologické rozmanitosti, která má své cíle stanovené do roku 2020 a vizi až do roku 2050.

5. Obecná a zvláštní ochrana volně žijících živočichů v českém právu

Česká republika je z biogeografického hlediska položena na spojnici několika oblastí, z čehož vyplývá, že i přes malou rozlohu je její druhová biodiverzita poměrně vysoká. Vlivy člověka na životní prostředí mají ale za následek úbytek přirozené biodiverzity na území. Ohrožení původních druhů v naší přírodě se stále zvyšuje a některým z nich již hrozí vyhynutí. Velké nebezpečí v tomto ohledu způsobují nepůvodní invazní druhy, kterým se na našem území daří velice dobře a následně tak ohrožují populace původních druhů. Kromě toho i mnoho dalších faktorů má vliv na poškozování životního prostředí, a tím pádem i na výskyt a udržitelnost stavů volně žijících živočichů na území České republiky. I z těchto důvodů přistoupila Česká republika k několika odpovídajícím mezinárodním úmluvám, ze kterých vyplývají určité závazky. Vzhledem ke členství v Evropské unii došlo také k transpozici unijních norem. Výše zmíněné skutečnosti vytvářejí základ pro ochranu volně žijících živočichů a s českou právní úpravou se navzájem doplňují.

Prameny české právní úpravy ochrany volně žijících živočichů jsou zahrnuty ve značném množství právních předpisů. Tyto předpisy je možné rozdělit do několika skupin lišících se podle směru svého zaměření. Základním právním předpisem je zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, který je založen na ekosystémovém přístupu a je v současné době doplněn několika vyhláškami Ministerstva životního prostředí a váže se k němu řada prováděcích předpisů. Skupinu, která se věnuje speciálněji ochraně vzácných a ohrožených druhů volně žijících živočichů, lze prezentovat zákonem č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, a zákonem č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně

žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů. Další skupinou jsou předpisy upravující oblast hospodářského využití volně žijících živočichů, kterými jsou zákon č. 449/ 2001 Sb., o myslivosti, a zákon č. 99/2004 Sb., o rybníkářství, výkonu rybářského práva, rybářské strážní, ochraně mořských rybolovných zdrojů a o změně některých zákonů. V některých výše zmíněných zákonech nalezneme i úpravu týkající se ochrany proti nepůvodním invazním druhům. Pro živočichy, kteří jsou chráněni ex situ, je v právním řádu jedním z hlavních předpisů zákon č. 162/2003 Sb., o podmínkách provozování zoologických zahrad a o změně některých zákonů.

Důležitou roli v ochraně volně žijících živočichů hraje i ochrana území. Územní ochrana přírody a krajiny se dělí na obecnou a zvláštní, kdy obecná ochrana se zaměřuje na systém ekologické stability a stanoví, že významné krajinné prvky lze využívat pouze tak, aby nebyly narušeny. Dále se týká mimo jiné ochrany dřevin rostoucích mimo les, ochrany neživé přírody, krajinného rázu a dalších obecných aspektů území. Zvláštní územní ochrana se vztahuje na vysoce hodnotná, přírodovědecky či esteticky velmi významná nebo jedinečná stanoviště či území, která jsou vyhlášována za zvláště chráněná v jedné ze šesti kategorií podle zákona č.114/ 1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.¹²¹ Zvláště chráněná území se dělí na kategorie národní park, chráněná krajinná oblast, národní přírodní rezervace, národní přírodní památka, přírodní rezervace a přírodní památka. Územní ochrana v obou svých aspektech je důležitá z hlediska dobrého zázemí pro aplikaci druhové ochrany.

---

¹²¹ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 487

5.1 Druhová ochrana

I druhová ochrana se dále dělí, a to několika způsoby. První možným způsobem je dělení na druhovou ochranu *in situ* a *ex situ*. Druhová ochrana *in situ* se dále dělí na obecnou a zvláštní ochranu volně žijících živočichů, ochranu volně žijících ptáků a ochranu před působením invazních nepůvodních druhů.

5.1.1 Obecná druhová ochrana volně žijících živočichů *in situ*

Zákon č. 114/ 1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, stanoví v § 5 obecnou ochranu volně žijících živočichů, a to ve formě určitého minimálního režimu ochrany všech druhů volně žijících živočichů, které jsou tak chráněny před zničením, poškozováním, sběrem či odchyttem, jenž vede nebo by mohl vést k jejich ohrožení na bytí nebo k jejich degeneraci, k narušení rozmnožovacích schopností, zániku populace nebo zničení ekosystému, jehož jsou součástí. Obecná ochrana se liší od zvláštní v tom, že pro obecnou ochranu má relevantní význam usmrcení jednotlivce pouze ve chvíli, kdy tím došlo nebo může dojít k ohrožení či zničení populace nebo vyhubení druhu či poddruhu. K obecné ochraně druhů se vztahuje i vyhláška č. 166/2005 Sb., která u volně žijících živočichů reguluje způsoby a metody odchytu a zabíjení.

5.1.2 Zvláštní druhová ochrana volně žijících živočichů *in situ*

Zvláštní druhová ochrana je také upravena v zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, konkrétně v části páté, § 48 až § 57. Jedná se o zpřísněný režim ochrany pro druhy volně žijících živočichů, které jsou ohrožené nebo vzácné, vědecky či kulturně velmi významné a lze je vyhlásit za zvláště chráněné. Vybrané zvláště chráněné druhy volně žijících živočichů jsou rozděleny do třech skupin, a to na kriticky ohrožené, silně ohrožené a ohrožené. Seznam a rozdělení druhů do těchto skupin upravuje vyhláška

Ministerstva životního prostředí č. 395/1992 Sb., v Příloze III. Podkladem pro toto rozdělení jsou již zmíněné Červené seznamy, které v České republice vydává Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. Jedná se o všeobecnou ochranu proti zásahům do přirozeného vývoje, ochranu všech vývojových stádií, užívaných přirozených i umělých sídel a biotopů. Zároveň jsou chráněni i uhynulí jedinci těchto druhů, jejich části či výrobky z nich, pokud je patrné, že pochází z části zvláště chráněného volně žijícího živočicha.¹²² Další zakázané způsoby nakládání s vybranými druhy volně žijících živočichů jsou uvedeny v § 50 zákona o ochraně přírody a krajiny a dají se shrnout pod pojem zákaz škodlivého zasahování do přirozeného vývoje zvláště chráněných živočichů. Zejména je zakázáno zvláště chráněné živočichy chytat, chovat v zajetí, rušit, zraňovat nebo usmrcovat a také dopravovat, prodávat či držet za účelem prodeje nebo výměny. Následně § 52 upravuje další možné způsoby ochrany, kterými jsou záchranné programy. Ty jsou realizovány například záchrannými chovy, reintrodukcemi, introdukcemi, záchrannými přenosy a dalšími přípustnými a vhodnými metodami. Některým z těchto nástrojů se budu věnovat v další kapitole. Oproti těmto specifickým ochranným podmínkám pro zvláště chráněné živočichy jsou v zákoně upraveny i společné prostředky zvláštní druhové ochrany volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Nejdůležitějším prostředkem v této oblasti je institut prokázání původu upravený v § 54. Tento institut zavazuje každou osobu, která drží, chová, prodává, nabízí k prodeji nebo zpracovává zvláště chráněného živočicha, že na výzvu orgánů ochrany přírody prokáže povolený způsob jejich nabytí a svoji totožnost.

Zákon zároveň stanoví možnost povolení výjimky ze zákazů u zvláště chráněných druhů živočichů.¹²³ Povolit takovou výjimku je možné pouze v

---

¹²² Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí, 3. vydání, C.H. Beck, Praha 2010, str. 382-384

¹²³ § 56 zákona č. 114/1992 Sb.

případech, kdy jiný veřejný zájem převažuje nad zájmem ochrany přírody, nebo v zájmu ochrany přírody. U druhů uvedených ve vyhlášce č. 166/2005 Sb., lze navíc výjimku povolit pouze, pokud neexistuje jiné uspokojivé řešení a povolovaná činnost neovlivní dosažení či udržení příznivého stavu druhu z hlediska ochrany.¹²⁴ Takto povolená výjimka se vydává formou rozhodnutí orgánu ochrany přírody. Orgán ochrany přírody může na základě § 56 odst. 4 povolit výjimku, která se týká nespécifikovaného okruhu osob, formou opatření obecné povahy.¹²⁵ Jako příklad lze uvést dvě výjimky vydané Krajským úřadem Jihomoravského kraje. První, vydaná dne 16.12.2011, povoluje za určitých podmínek škodlivě zasahovat do přirozeného vývoje zvláště chráněného bobra evropského (*Castor fiber*), konkrétně ničit jeho sídla, rušit jej likvidací bobřích nor a hradů nebo odstraňovat či zprůtočňovat bobří hráze. Odůvodněním vydání této výjimky je lokální nárůst žádostí o náhradu škody způsobené bobrem evropským, které lze rozdělit na „škody způsobené přímou konzumací zemědělských plodin, škody způsobené na trvalých porostech (kácením a poškozováním dřevin) a škody na nesklizených zemědělských plodinách, kdy v důsledku stavby hrází na kanálech nebo menších vodních tocích dochází k podmáčení sousedních pozemků“. Druhá vydaná výjimka, ze dne 20.7.2011, povoluje plašení kormorána velkého (*Phalacrocorax carbo*) střelbou, popř. jinými prostředky a jeho usmrcování odstřelem, a to z obdobného důvodu, tedy prevence ztrát na majetku.

5.1.3 Ochrana ptáků

Na základě transpozice evropské směrnice č. 147/2009/ES je zakotvena ochrana volně žijících ptáků i v zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Konkrétně se jedná o obecnou úpravu ochrany volně žijících ptáků v § 5a a § 5b. Zvláštní ochrana ptáků odpovídá zvláštní ochraně volně žijících

---

¹²⁴ § 56 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb.

¹²⁵ § 171-174 zákona č. 500/2004 S.

živočichů v následných ustanoveních zákona č. 114/1992 Sb., takže pro ně platí jak kategorizace zvláště vybraných ohrožených druhů, tak i další prostředky zvláštní ochrany. Smyslem této samostatné úpravy je tedy ochrana druhů volně žijících ptáků před určitými negativními vlivy, která se realizuje zákazem úmyslného usmrcování, odchyty, poškozování, odstraňování nebo ničení hnízd, zákazem sběru vajec nebo úmyslného vyrušování ptáků, a dále zákazem držení druhů ptáků, jejichž lov a odchyt není povolen. Stejně tak jsou zakázány činnosti související s komerčním využitím živých i uhynulých zástupců jednotlivých druhů ptáků i jejich částí a výrobků z nich.¹²⁶ I z těchto zákazů je možné udělit několik výjimek, například výjimku ze zákazu úmyslného usmrcování, odchyty a držení některých druhů ptáků, což však musí být provedeno v souladu s předpisy o myslivosti a se zákonem č. 114/1992 Sb. Na podobném principu funguje režim odchylných postupů upravených v § 5b. Takové postupy je možné uplatnit jen při splnění přísných podmínek. Odchylné postupy umožňují orgánu ochrany přírody řešit případy, kdy v zájmu veřejného zdraví nebo veřejné bezpečnosti, bezpečnosti leteckého provozu, prevence závažných škod na úrodě, domácích zvířatech, lesích, rybářství a vodním hospodářství nebo za účelem ochrany volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, nelze najít jiné uspokojivé řešení.¹²⁷ V případě, že se jedná o rozsáhlejší problematiku, může Ministerstvo životního prostředí vydat vyhlášku, která stanoví odchylný postup obecně. Takovým případem jsou například vyhláška č. 152/2006 Sb., o odchylném postupu při ochraně ptáků a výjimce ze základních ochranných podmínek zvláště chráněných druhů ptáků pro jejich značení, či vyhláška č. 294/2006 Sb., o odchylném postupu pro usmrcování špačka obecného.

---

¹²⁶ Prchalová, J.: Zákon o ochraně přírody a krajiny a Natura 2000 - Komentář, 2.vydání, Linde Praha a.s., Praha 2010, str. 50

¹²⁷ § 5b zákona č. 114/1992 Sb.

5.1.4 Soustava Natura 2000

Po transponování do českého právního řádu obou v kapitole 4 uvedených evropských směrnic vznikly podmínky pro vytvoření soustavy Natura 2000 i na našem území. Jak již bylo řečeno, Natura 2000 je celoevropská soustava skládající se ze dvou typů lokalit: Evropsky významných lokalit a Ptačích oblastí. Oběma typům se věnuji také v kapitole 4. Tato soustava je cílena hlavně na zachování typických evropských stanovišť přirozených na našem území a typických evropských druhů volně žijících živočichů v jejich přirozeném prostředí vyskytujících se na našem území. Podle § 45a zákona č. 114/1992 Sb. jsou jako evropsky významné lokality uznatelné takové lokality, které v biogeografické oblasti nebo oblastech, k nimž náležejí, významně přispívají k udržení nebo obnově příznivého stavu alespoň jednoho typu evropských stanovišť nebo alespoň jednoho evropsky významného druhu z hlediska jejich ochrany, nebo k udržení biologické rozmanitosti biogeografické oblasti. Specifikace lokality je provedena názvem a polohou a je doplněna mapou lokality a informací o vyskytujících se zvláště chráněných druzích volně žijících živočichů. V případě, že je lokalita zařazena na tento seznam, je umožněno příslušnému státnímu orgánu čerpání finančních prostředků ze státního rozpočtu i z unijních fondů.¹²⁸ Ptačí oblasti jsou upraveny v § 45e, který určuje, že se jedná o území nejvhodnější pro ochranu z hlediska výskytu, stavu a početnosti populací těch druhů ptáků vyskytujících se na území České republiky a uvedených ve směrnici č. 147/2009/ES. Jednotlivými nařízeními vlády je v dnešní době stanoveno 41 různých ptačích oblastí.¹²⁹ Kontrola ochrany evropsky významných lokalit i ptačích oblastí je prováděna formou pravidelného podávání zprávy, a to každé 3 roky, přičemž se zpráva předkládá Komisi a veřejnosti.

---

¹²⁸ Prchalová, J.: Zákon o ochraně přírody a krajiny a Natura 2000 – Komentář, 2.vydání, Linde Praha a.s., Praha 2010, str. 125-128

¹²⁹ Seznam ptačích oblastí [cit. 28.8.2012] dostupné z http://www.nature.cz/natura2000-design3/web_lokality.php?cast=1804&akce=seznam&quickfilter=11&show_all=0

5.1.5 Druhová ochrana volně žijících živočichů proti invazním druhům

Negativní vliv nepůvodních, invazních druhů se stále zvyšuje, čemuž napomáhá i skutečnost, že opatření v oblasti ochrany přírody ohledně problematiky biologických invazí nejsou v České republice dostatečná. Řešení problému rozšiřování geograficky nepůvodních druhů a prevence tohoto rozšiřování jsou formulována v zákoně č. 114/1992 Sb., v § 5 odst. 4, který stanoví, že takové jednání je možné pouze s povolením orgánu ochrany přírody. Toto ustanovení má pouze preventivní funkci a v zákoně není nijak upraven postup při porušení této povinnosti. Za záměrné rozšiřování nepůvodních druhů totiž nejsou stanoveny žádné sankce ani jiný postih. Dalším nedostatkem je neurčitost, o které druhy přesně jde, protože v zákoně je stanovena pouze obecná klasifikace geograficky nepůvodního druhu. Toto obecné označení určuje jako geograficky nepůvodní a tudíž invazní takové druhy, které nejsou součástí přirozených společenstev určitého regionu. Neopominutelným problémem jsou zároveň invazní druhy volně žijících živočichů, které již na území České republiky jsou a tím ohrožují přirozeně se vyskytující druhy. Nejznámějšími invazními druhy volně žijících živočichů, které jsou již usídlené v české přírodě, jsou norek americký a rak pruhovaný. Oba tyto druhy mají za následek ztížené podmínky pro život původních druhů, norka evropského a raka kamenáče. Případný postup proti norkovi americkému můžeme nalézt v úpravě zákona č. 449/2001 Sb., o myslivosti, který v § 14 opravňuje mysliveckou stráž k usmrcení norka amerického a některých dalších vyhláškou stanovených v přírodě nežádoucích invazních druhů, mezi které patří mýval severní, psík mývalovitý nebo nutrie říční. V zákoně č. 99/2004 Sb., o rybářství, můžeme najít určení pojmů nepůvodní ryba a nepůvodní organismus, kterými jsou podle znění § 2 písm. s) geograficky nepůvodní nebo geneticky nevhodná anebo neprověřená populace ryb a vodních organismů

vyskytující se na území jednotlivého rybářského revíru v České republice méně než 3 po sobě následující generační populace.¹³⁰

5.2 Právní úprava lovu volně žijících živočichů

Myslivost je lidská činnost, která má v České republice velmi dlouhou tradici, není však primárně orientována na ochranu volně žijících živočichů. Myslivci byli v dřívějších dobách lidé, kteří žili velmi blízko přírodě a starali se o fungování lesa a přírody tím, že například chránili i stabilitu druhové rozmanitosti ve svém revíru. Velmi důležité bylo tuto činnost upravit i po právní stránce. Základním právním předpisem je zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, na který navazují různé prováděcí vyhlášky. Pro ochranu volně žijících živočichů mají největší význam vyhláška č. 244/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 499/2001 Sb., vyhláška č. 245/2002 Sb., o době lovu jednotlivých druhů zvěře a o bližších podmínkách provádění lovu, a vyhláška č. 491/2002 Sb., o způsobu stanovení minimálních a normovaných stavů zvěře a o zařazování honiteb nebo jejich částí do jakostních tříd.¹³¹ Samotný zákon upravuje řadu oblastí, jako je chov a zachování druhů zvěře volně žijících na území České republiky, výjimečné držení zvěře v zajetí, dovoz a vývoz živé zvěře, dovoz a vypouštění živočichů, kteří zatím nežijí na území České republiky, tvorba a využití honiteb, ochrana myslivosti, užívání honebních pozemků a zlepšování životních podmínek zvěře, regulace stavů zvěře, provádění lovu zvěře včetně lovu zvěře na nehonebních pozemcích, provádění lovu živočichů, kteří nejsou zvěř a kontrola ulovené zvěře. Důležitým pojmem vymezeným v zákoně je zvěř¹³²,

---

¹³⁰ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 438-440

¹³¹ Související legislativa k zákonu č. 449/2001 Sb., [cit. 28.8.2012] dostupné z http://eagri.cz/public/web/mze/legislativa/pravni-predpisy-mze/tematicky-prehled/Legislativa-MZe_uplna-zneni_zakon-2001-449-viceoblasti.html

¹³² § 2 písm. b) zákona č. 449/2001 Sb.

což je obnovitelné přírodní bohatství představované populacemi druhů volně žijících živočichů, ať už se jedná o druhy, které nelze lovit podle mezinárodních úmluv, nebo o druhy zvláště chráněné, případně o druhy obhospodařovatelné lovem. Tyto druhy jsou taxativně uvedeny v § 2 písm. c) a d) zákona. Ochrana volně žijících živočichů je v zákoně o myslivosti specifikována v rámci ochrany myslivosti, kterou se rozumí ochrana zvěře před nepříznivými vlivy prostředí, nakažlivými nemocemi, škodlivými zásahy lidí a volně pobíhajícími domácími zvířaty.¹³³

Podobný princip platí u ochrany ryb a vodních organismů, u které je hlavním pramenem úprava v zákoně č. 99/2004 Sb., o rybníkářství, výkonu rybářského práva, rybářské strážní, ochraně mořských rybolovných zdrojů a o změně některých zákonů. Zákon upravuje chov, ochranu a lov ryb, ale také pěstování a lov vodních organismů a ochranu jejich života a životního prostředí. To znamená, že tento zákon neposkytuje ochranu jen volně žijícím druhům ryb, ale také dalším vodním živočichům, kteří mohou být zdrojem potravy ryb nebo jsou přirozenou součástí vodního prostředí.¹³⁴

5.3 Právní úprava ochrany vybraných druhů zvláště chráněných živočichů

Poskytování ochrany některým zvláště vybraným druhům na základě speciálního zákona můžeme rozdělit do dvou oblastí. První z nich je obchodování s volně žijícími živočichy, které je upraveno především v zákoně č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů. Zákon stanoví především formální

---

¹³³ § 8 odst. 1 zákona č. 449/2001 Sb.

¹³⁴ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 447-450

záležitosti ohledně obchodování s ohroženými druhy. Přesně určuje náležitosti žádosti o povolení k manipulaci s exemplářem, pravidla registrace obchodníků a vědeckých institucí a také pravidla obchodu se zvláště chráněnými druhy volně žijících živočichů. Zákon zároveň upravuje systém povinné registrace některých exemplářů, která je povinná pro každého držitele daného exempláře. Druhou částí této oblasti je princip poskytování náhrad za škody způsobené chráněnými druhy volně žijících živočichů. Upravena je zákonem č.115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, a vyhláškou č. 360/2000 Sb., o stanovení způsobu výpočtu výše náhrady škody způsobené vybranými zvláště chráněnými živočichy na vymezených domestikovaných zvířatech, psech sloužících k jejich hlídání, rybách, včelstvech, včelařském zařízení, nesklizených polních plodinách a na lesních porostech. Tento zákon je poměrně ojedinělý a neobvyklý. Živočišnými druhy, na které se vztahuje, jsou bobr evropský, vydra říční, kormorán velký, los evropský, medvěd hnědý, rys ostrovid a vlk obecný.¹³⁵ Jedná se o druhy, jejichž populace jsou nízké, a proto je žádoucí vytvořit těmto zvířatům podmínky, které by mohly přispět ke zvýšení jejich počtu.¹³⁶ Smyslem zákona je omezit tendenci ke snižování počtu jedinců uvedených druhů kvůli snaze ochránit majetek. Tento problém by mohl být vyřešen právě finančními náhradami za způsobené škody. Pro uplatnění takové škody zákon stanoví několik podmínek, které je ale občas složité splnit. Například nejběžnější problém nastává při prokazování škody způsobené na rybách v rámci tekoucí vody, takto nárokováná škoda je totiž jen těžko prokazatelná.¹³⁷

---

¹³⁵ § 3 zákona č. 115/2000 Sb.

¹³⁶ Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí, 3. vydání, C.H. Beck, Praha 2010, str. 420.

¹³⁷ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 452

5.4 Druhová ochrana volně žijících živočichů *ex situ*

Ochrana biologické rozmanitosti *ex situ* znamená ochranu složek biodiverzity mimo jejich přirozená stanoviště. Zahrnuje například ochranu druhů v zoologických zahradách. Provozování zoologických zahrad je upraveno v zákoně č. 162/2003 Sb., o podmínkách provozování zoologických zahrad a o změně některých zákonů. Zoologickou zahradou se podle § 2 rozumí trvalé zařízení, v němž jsou chováni a po dobu nejméně 7 dnů v kalendářním roce vystavováni pro veřejnost volně žijící živočichové, popřípadě též zvířata domácí. Dále zákon stanoví i to, jaká zařízení se za zoologickou zahradu nepovažují.¹³⁸ Definice domácího zvířete a volně žijícího živočicha uvádí zákon v § 2 odst. 1 písm. c) a d). V případě zvířete domácího jde o živočicha, který patří k biologickému druhu, jenž „vznikl činností člověka domestikací a žije převážně v přímé závislosti na péči člověka, případně druhotně zdivočelý živočich původně domestikovaného druhu nebo poddruhu“. V případě volně žijícího živočicha jde o jedince takového živočišného druhu, „jehož populace se udržuje anebo udržovala (v případě druhů v přírodě nezvěstných nebo vyhynulých) v přírodě samovolně, může jít i o jedince chovaného v lidské péči anebo závislého na péči člověka“. Obvyklejší je držení druhů volně žijících živočichů, u kterých se může jednat zároveň o jejich ochranu. Z toho důvodu je v zoologických zahradách také poměrně obvyklé chování druhů ohrožených, případně již ve volné přírodě vyhynulých. V případě zoologických zahrad na území České republiky se může jednat jak o druhy chráněné podle zákona o ochraně přírody a krajiny, tudíž o druhy vyskytující se ve volné přírodě na území České republiky, tak o druhy, jejichž původním přirozeným místem výskytu jsou regiony zahraniční, tudíž druhy podléhající většinou ochraně podle úmluvy CITES.¹³⁹ Provozování zoologické

---

¹³⁸ § 2 odst. 2 zákona č. 162/2003 Sb.

¹³⁹ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 456

zahrady je možné pouze na základě licence, kterou vydává Ministerstvo životního prostředí. Specifikace podmínek a dalších náležitostí a souvislostí s licencemi k provozování zoologických zahrad též stanoví výše uvedený zákon.

Ochrana druhů *ex situ* může být realizována záchrannými opatřeními proti vymizení některých ohrožených druhů živočichů. Cílem těchto opatření, mezi něž patří záchranné programy nebo programy péče o jednotlivé druhy, je záchrana a opětovné obnovení populací na původních stanovištích.¹⁴⁰ Záchranným programům a programům péče se věnuji v následující kapitole.

5.5 Shrnutí

V České republice není ochrana volně žijících živočichů upravena jednotným právním předpisem. Základní normou je zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, kterým se zabývám hlavně v první podkapitole. Ochrana volně žijících živočichů se dělí na obecnou a zvláštní, kdy v zákoně č. 114/1992 Sb., jsou specifikovány oba pohledy. V tomto zákoně je dále upravena i ochrana ptáků vytváření soustavy Natura 2000. Zvláštní ochrana volně žijících živočichů je dále obsažena v několika zákonech, mezi které patří zákon č. 100/2004 Sb., kterým se reguluje obchodování s ohroženými druhy, zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad za škody způsobené vybranými zvláště chráněnými živočichy, zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, zákon č. 99/2004 Sb., a zákon č. 162/2003 Sb., o podmínkách provozování zoologických zahrad a o změně některých zákonů. V několika výše zmíněných zákonech je řešena i velmi důležitá otázka nepůvodních invazních druhů a nakládání s nimi.

---

¹⁴⁰ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 454

6. Vybrané nástroje ochrany volně žijících živočichů

Pro reálné uskutečňování ochrany volně žijících živočichů potřebuje stát určité nástroje, neboli prostředky a metody, kterými dosahuje svých cílů. Tyto nástroje se dělí přímé, mezi které patří administrativně-právní, dobrovolné, sankční a koncepční nástroje, a dále na nepřímé, mezi které patří nástroje finanční a speciální.

6.1 Administrativně-právní nástroje ochrany přírody

Administrativně-právní nástroje jsou vydávány v různé formě, může se jednat o právní předpisy, opatření obecné povahy, správní akty, faktické pokyny, donucovací opatření či jiné úkony. Podle své povahy mohou tyto nástroje obsahovat různé zákazy, příkazy, omezení, případně mohou konstitutivně udělovat povolení či souhlas.

Hlavním právním předpisem je zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Mezi nástroje ochrany podle tohoto zákona patří například ustanovení o obecných ochranných podmínkách v § 5 odst. 1-3. Pokud by nebyly dodržovány, může jejich dodržování vymáhat orgán ochrany přírody konkrétně stanovenými omezeními či výslovnými zákazy rušivé činnosti. Dalším nástrojem je vázanost úmyslného rozšiřování nepůvodních druhů na povolení orgánu ochrany přírody¹⁴¹, který musí posoudit, zda vypuštění a možné rozšíření takového druhu neohrozí ve svých důsledcích biologickou rozmanitost. Povinnost opatřit si povolení orgánu ochrany přírody k úmyslnému rozšiřování nepůvodního druhu platí i při zarybňování nepůvodními druhy ryb a při zavádění nepůvodních druhů zvířete. Zákon o

---

¹⁴¹ § 5 odst.4 a 5 zákona č. 114/1992 Sb.

rybářství a zákon o myslivosti obsahují výslovné odkazy na nutnost povolení orgánu ochrany přírody.¹⁴² Regulace způsobů a metod odchyty a zabíjení volně žijících živočichů je také jedním z právních nástrojů.¹⁴³ Zároveň je určeno, že touto regulací nejsou dotčeny zákazy stanovené v jiných právních předpisech, takže platí v plném rozsahu úprava zakázaných způsobů lovu obsažená v § 45 zákona o myslivosti a v § 13 zákona o rybářství. Ustanovení § 5a zákona o ochraně přírody a krajiny obsahuje výčet výslovných zákazů v zájmu ochrany všech druhů ptáků volně žijících na evropském území členských států Evropských společenství, čímž je chráněn každý jedinec. V odst. 4 a 5 tohoto paragrafu jsou stanoveny případy, kdy se zákonné zákazy neuplatní. Zákaz usmrcovat či odchytávat ptáky se nevztahuje například na lov prováděný v souladu s předpisy o myslivosti. Druhy ptáků, na které se toto vztahuje jsou určeny prováděcím předpisem.¹⁴⁴ Orgán ochrany přírody může v případě splnění určitých podmínek¹⁴⁵ rozhodnout o odchylném postupu. Ten kdo realizuje takový odchylný postup je vázán dalším nástrojem ochrany volně žijících živočichů, kterým je oznamovací povinnost¹⁴⁶, tudíž je povinen oznámit orgánu ochrany přírody skutečný rozsah zásahu.

Obsahem základních podmínek ochrany zvláště chráněných živočichů je zákaz škodlivě zasahovat do jejich přirozeného vývoje, zejména je chytat, držet, chovat v zajetí, rušit, zraňovat nebo usmrcovat, dále sbírat, ničit, poškozovat či přemísťovat jejich vývojová stádia.¹⁴⁷ Také je zakázáno je dopravovat, prodávat, vyměňovat a nabízet za účelem prodeje nebo výměny. Ochrana se vztahuje na všechna vývojová stádia zvláště chráněných živočichů, na jejich biotop a rovněž na jejich sídla, přirozená i umělá. Zákazy nejsou absolutní, lze z nich povolit výjimku podle § 56. Těmto výjimkám se věnuji

---

¹⁴² § 12 odst. 6 zákona č. 99/2004 Sb., a § 4 odst. 2 zákona č. 449/2001 Sb.

¹⁴³ § 5 odst. 7 zákona č. 114/1992 Sb.

¹⁴⁴ přílohy č. 4 a 5 vyhlášky č. 166/2005 Sb.

¹⁴⁵ § 5b odst. 1 a 2 zákona č. 114/1992 Sb.

¹⁴⁶ § 5b odst. 5 zákona č. 114/1992 Sb.

¹⁴⁷ § 50 zákona č. 114/1992 Sb.

v kapitole 5.1.2. Pokud se jedná o prokazatelně nezbytný zásah z důvodu běžného obhospodařování majetku nebo z důvodů hygienických, ochrana se na chráněné druhy nevztahuje. V takovém případě je nutné uplatnit další nástroj ochrany volně žijících živočichů, kterým je stanovisko orgánu ochrany přírody. Ten může uložit náhradní ochranné opatření, například záchranný přenos živočichů. K takovému přenosu je ale nutná výjimka ze zákazu podle § 56, čímž je jasně ukázána provázanost jednotlivých právních nástrojů. Mezi další právní nástroje patří prokazování původu, které funguje na principu, že každý, kdo jakýmkoliv způsobem nakládá se zvláště chráněným živočichem, je povinen na výzvu orgánu ochrany přírody prokázat původ tohoto živočicha.¹⁴⁸ Pokud tato osoba původ živočicha neprokáže, nesmí je dále držet nebo s nimi jakkoli nakládat, živočich může být odebrán¹⁴⁹ a následně lze za neprokázání původu uložit pokutu.¹⁵⁰ Na vydání souhlasu orgánu ochrany přírody je vázáno i vypouštění do přírody zvláště chráněných živočichů narozených a odchovaných v zajetí.¹⁵¹ V § 49 odst. 5 a § 50 odst. 5 zákona č. 114/1992 Sb., je obsaženo zmocnění pro Ministerstvo životního prostředí ke stanovení bližších ochranných podmínek zvláště chráněných živočichů vyhláškou, což lze již chápat jako institucionální nástroj.

6.2 Dobrovolné a sankční nástroje ochrany přírody

Dobrovolné nástroje je možné charakterizovat jako veřejnoprávní smlouvy, které stanoví takové dobrovolně převzaté závazky, které mohou jít i nad rámec zákonné úpravy. Jako příklad může posloužit smlouva o způsobu hospodaření v ptačí oblasti uzavřená s vlastníkem pozemku.

Další skupinou jsou nástroje sankční, mezi které patří například trestně-

---

¹⁴⁸ § 54 odst. 1 a 2 zákona č. 114/1992 Sb.

¹⁴⁹ § 89 zákona č. 114/1992 Sb.

¹⁵⁰ § 87 a 88 zákona č. 114/1992 Sb.

¹⁵¹ § 54 odst. 3 zákona č. 114/1992 Sb.

právní odpovědnost, odpovědnost za škody podle zákona č. 114/1992 Sb., nebo odpovědnost za ekologickou újmu.

V zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákon, je otázka odpovědnosti za protiprávní jednání na úseku životního prostředí zařazena do hlavy osmé druhé části. Tato hlava se nazývá „Trestné činy proti životnímu prostředí“ a jsou v ní upraveny skutkové podstaty jednotlivých trestných činů významných z hlediska životního prostředí. Pro ochranu volně žijících živočichů jsou velmi důležité skutkové podstaty trestných činů poškození a ohrožení životního prostředí (§ 293, § 294), neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami (§ 299, § 300). Další důležité skutkové podstaty odpovídají trestným činům odnímání nebo ničení živočichů a rostlin (§301), týrání zvířat (§302), pytláctví (§304) a šíření nakažlivé nemoci zvířat (§306). Sankcemi za tato jednání je buď peněžitý trest, trest odnětí svobody, zákaz činnosti nebo propadnutí věci a jiné majetkové hodnoty.

Odpovědnost za ekologickou újmu upravuje zákon č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmy a o její nápravě a o změně některých zákonů, který ekologickou újmu rozumí podle znění § 2 nepříznivou měřitelnou změnu přírodního zdroje nebo měřitelné zhoršení jeho funkcí, která se může projevit přímo nebo nepřímo na chráněných druzích volně žijících živočichů, planě rostoucích rostlin, podzemních nebo povrchových vodách nebo půdě jejím znečištěním. Provozovatel má v případě bezprostředně hrozící ekologické újmy povinnost provést preventivní opatření. V případě vzniku nebo zjištění ekologické újmy je provozovatel povinen neprodleně provést veškerá proveditelná nápravná opatření s cílem omezení této újmy. V obou případech má provozovatel zároveň informační povinnost vůči příslušnému orgánu. Ten zahájí z moci úřední řízení o uložení preventivních opatření nebo nápravných opatření. Při vzniku ekologické újmy na chráněných druzích volně žijících živočichů či planě rostoucích rostlinách, přírodních stanovištích a na

vodách uloží příslušný orgán nápravná opatření podle IV. přílohy tohoto zákona.

Odpovědnost v ochraně přírody a krajiny je upravena v § 86 zákona č. 114/1992 Sb., které stanoví, že každý „*kdo poškodí, zničí nebo nedovoleně změní části přírody a krajiny chráněné podle tohoto zákona, je povinen navrátit ji do původního stavu, pokud je to možné a účelné*“. O takovém uvedení do původního stavu rozhoduje orgán ochrany přírody. Je možné stanovit přiměřená náhradní opatření. Následující § 87 a 88 již nejsou reparační, ale stanoví výši a podmínky uložení pokut. Mezi další reparační nástroje patří již výše zmíněná případné odebrání nedovoleně držných jedinců zvláště chráněných druhů.

6.3 Koncepční nástroje

Zákon č. 114/1992 Sb., upravuje i koncepční nástroje, mezi které patří plány a projekty územních systémů ekologické stability, plány péče o zvláště chráněná území, záchranné programy zvláště chráněných druhů a souhrn doporučených opatření k zachování stavů populací ptačích druhů v ptačích oblastech.¹⁵²

Záchranné programy se využívají pro řízený vývoj populace těch druhů, pro které nejsou výše uvedené nástroje ochrany dostačující. V případě takových druhů dochází k realizování záchranných programů jako dočasných projektů, které mají kombinací různých typů opatření dosáhnout snížení stupně ohrožení těchto druhů. Přestože jsou záchranné programy opatřeními druhové ochrany *ex situ*, nejedná se pouze o umělý chov, většinou je umělý chov doplněním aktivní ochrany *in situ*. Kromě záchranných chovů je možné realizovat introdukce, reintrodukce, záchranné přenosy a nebo jiné přístupné

---

¹⁵² § 45e odst. 4 a 5 zákona č. 114/1992 Sb.

metody vhodné k dosažení sledovaného cíle.¹⁵³ Podstatou záchranných programů je určení postupů, jak omezit ohrožení těchto druhů na nejmenší možnou míru a jak dosáhnout zvýšení stavu populace těchto druhů tak, aby bylo zajištěno jejich přežití. Aby bylo takové konání smysluplné, musí být známá příčina ohrožení druhu a musí být reálná možnost vývoj dané populace pozitivně ovlivnit lidskou činností.

Podobné aktivity byly prováděny již v minulosti, jednalo se však o ojedinělé případy chovu a vypouštění různých ohrožených druhů. Mezi takové druhy patřil například bobr evropský, orl mořský nebo rys ostrovid. Za období od roku 1992 patří mezi druhy schválené do záchranných programů podle § 52 zákona č. 114/1992 Sb. například rys ostrovid, tetřev hlušec nebo perlorodka říční.¹⁵⁴ V roce 2008 byl schválen program Ministerstva životního prostředí pod názvem Záchranné programy pro zvláště chráněné druhy, který je zaměřen na stabilizaci populací vybraných zvláště chráněných druhů. Jednalo se o realizaci záchranných programů třech ohrožených druhů volně žijících živočichů, kterými byli perlorodka říční, sysel obecný a užovka stromová. Koordinací přípravy a realizací záchranných programů pro kriticky a silně ohrožené druhy volně žijících živočichů byla Ministerstvem životního prostředí pověřena Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, které pomáhají experti z řad pracovníků ochrany přírody, případně i externí specialisté.

Záchranné programy připravované pro ohrožené druhy živočichů jsou dvojího druhu: vlastní záchranné programy určené pro druhy ohrožené vyhynutím a programy péče pro druhy, které nejsou bezprostředně ohroženy vyhynutím. Kritéria pro výběr druhů k zařazení do záchranného programu jsou následující: *„Druh je v České republice aktuálně ohrožen, je z důvodu pozorovaného nebo předpokládaného úbytku početnosti zařazen v červeném*

---

¹⁵³ § 52 zákona č. 114/1992 Sb

¹⁵⁴ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 464

seznamu v kategorii kriticky ohrožený nebo ohrožený, v minulosti prokazatelně existovala v ČR stálá životaschopná populace druhu, příčiny ohrožení jsou odstranitelné, a to rozsáhlými, centrálně koordinovanými, aktivními a druhově specifickými opatřeními. Případně může jít o druh, který je v červeném seznamu uvedený v kategoriích vyhynulý nebo vyhubený, nebo vyhynulý nebo vyhubený na území ČR a byl vyhuben v souvislosti s přímými zásahy člověka, příčiny vyhubení jsou odstraněny a původní biotopy jsou v současnosti vhodné pro vytvoření a existenci stabilní populace“.¹⁵⁵ Přijaté záchranné programy pro ochranu druhů volně žijících živočichů jsou v dnešní době již čtyři. Jedná se o výše zmíněné programy na záchranu perlorodky říční (*Margaritifera margaritifera*), což je vzácný živočich oligotrofních vod, který byl v minulosti decimován kvůli lovu sladkovodních perel a ve 20. století vymírá v důsledku eutrofizace vod.¹⁵⁶ Dále je to program na ochranu užovky stromové (*Zamenis longissimus*), což je evropský nejedovatý druh hada vyskytujícího se na našem území v izolovaných oblastech v Poohří, Podyjí a Karpatech.¹⁵⁷ Třetím programem je chráněn sysel obecný (*Spermophilus citellus*), který je významný pro stabilitu stepních ekosystémů a na jehož výskyt je vázán například tchoř stepní.¹⁵⁸ A nově přijatým záchranným programem je chráněn hnědásek osikový (*Euphydryas maturna*), který je kriticky ohroženým druhem motýlů, obývajícím řídké a listnaté lesy nížin a pahorkatin, při jehož případné úspěšné stabilizaci záchranný program počítá s repatriacemi na vhodné dříve obývané lokality.¹⁵⁹ Zároveň existují i programy péče, které mají mnohem širší kritéria výběru. Jsou jimi podmínky, že druh je uveden v Příloze IV směrnice

---

¹⁵⁵ Záchrané programy, kritéria pro výběr druhů [cit. 28.8.2012] dostupné z http://www.nature.cz/publik_syst2/files08/kriteria2.pdf

¹⁵⁶ Záchrané programy ohrožených druhů, Perlorodka říční [cit. 28.8.2012] dostupné z <http://www.zachraneprogramy.cz/index.php?docId=2267&spec=zivocichove>

¹⁵⁷ Záchrané programy ohrožených druhů, Užovka stromová [cit. 28.8.2012] dostupné z <http://www.zachraneprogramy.cz/index.php?docId=6117&spec=zivocichove>

¹⁵⁸ Záchrané programy ohrožených druhů, Sysel obecný [cit. 28.8.2012] dostupné z <http://www.zachraneprogramy.cz/index.php?docId=6023&spec=zivocichove>

¹⁵⁹ Záchrané programy ohrožených druhů, Hnědásek osikový [cit. 28.8.2012] dostupné z <http://www.zachraneprogramy.cz/index.php?docId=2271&spec=zivocichove>

č. 92/43/EHS a současně způsobuje ekonomicky významnou hospodářskou újmu. Již přijatý program péče se týká vydry říční (*Lutra lutra*), která je celoevropsky ohroženým druhem.¹⁶⁰ Připravovaný program péče se týká velkých šelem, kterými jsou na našem území medvěd hnědý (*Ursus arctos*), vlk obecný (*Canis lupus*) a rys ostrovid (*Lynx lynx*). Všechny tyto tři druhy velkých šelem byly na našem území již někdy dříve vyhubeny a postupně se do přírody České republiky vracejí. Cílem programu péče pro velké šelmy je zajištění dlouhodobé existence vlka, medvěda a rysa jako volně žijících druhů na území České republiky při současné minimalizaci hospodářských škod a konfliktů působených těmito velkými šelmami.¹⁶¹

6.4 Praktické způsoby realizace ochrany volně žijících živočichů

V rámci Českého svazu ochránců přírody funguje také například program Ochrana biodiverzity. Jeho cílem je zachování a obnova druhové rozmanitosti, péče o vzácné biotopy a ohrožené druhy volně žijících živočichů. ČSOP na základě tohoto programu provádí například mapování výskytu druhů některých volně žijících živočichů, praktická opatření k podpoře zvláště chráněných a vzácných druhů nebo seznamování veřejnosti s druhovou rozmanitostí a s možnostmi jejího zachování.¹⁶² Praktickou záchranou ohrožených či zraněných volně žijících zvířat se zabývají také záchranné stanice pro poraněné či jinak handicapované živočichy, které jsou koordinovány Českým svazem ochránců přírody. Zřízení záchranné stanice nepodléhá žádnému povolovacímu řízení, ale platí zásada, že kdokoli se ujme péče o handicapovaného živočicha, je

---

¹⁶⁰ Záchrané programy ohrožených druhů, Sysel obecný [cit. 28.8.2012] dostupné z <http://www.zachranneprogramy.cz/index.php?docId=2560&spec=zivocichove>

¹⁶¹ Záchrané programy ohrožených druhů, Velké šelmy [cit. 28.8.2012] dostupné z <http://www.zachranneprogramy.cz/index.php?docId=6666&spec=zivocichove>

¹⁶² Program Ochrana biodiverzity [cit. 28.8.2012] dostupné z <http://www.csopknezice.cz/1-program-ochrana-biodiverzity.html>

odpovědný za jeho stav a je povinen zajistit mu odpovídající péči.¹⁶³ Zákon č. 114/1992 Sb., stanoví v § 52 odst. 2, že „*ten, kdo se ujal zvláště chráněného živočicha neschopného v důsledku zranění, nemoci nebo jiných okolností dočasně nebo trvale přežít ve volné přírodě, je povinen jej bezodkladně předat k ošetření do záchranné stanice*“. Do záchranných stanic jsou nejčastěji přijímána zvířata poraněná dopravou, popálená elektrickým proudem, poraněná nárazem na skleněnou plochu či postřelená. Přibližně 55 % z nich se každoročně podaří vrátit zpět do přírody.¹⁶⁴

V rámci fungování občanského sdružení Ochrana fauny ČR, jehož posláním je ochrana volně žijících živočichů, probíhá několik projektů určených k ochraně vybraných druhů volně žijících živočichů. Projekt Circus je zaměřen na monitoring a praktickou ochranu motáka pochopa a motáka lužního, projekt Ciconia je zaměřen na monitoring a praktickou ochranu čápa bílého a čápa černého a projekt Crex na monitoring a ochranu chřástala polního a křepelky obecné. Všechny tyto programy se soustřeďují na hnízda, tokaniště, případně další místa obvyklého výskytu jednotlivých druhů. Zároveň probíhá projekt Ochrana obojživelníků, který má za cíl zajistit bezpečnou migraci obojživelníků a zabránit tak úmrtí velkého množství druhů této třídy.¹⁶⁵

6.5 Nepřímé nástroje ochrany přírody

Samozřejmě jsou důležité i nepřímé nástroje ochrany přírody, mezi které patří hlavně nástroje ekonomické. Ty se realizují ve dvou formách a to buď pozitivních opatření, nebo negativních. Negativními opatřeními jsou různé

---

¹⁶³ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 465

¹⁶⁴ Zvíře v nouzi – Záchrané stanice [cit. 28.8.2012] dostupné z <http://www.zvirevnouzi.cz/zachranne-stanice/>

¹⁶⁵ Druhová ochrana zvířat [cit. 28.8.2012] dostupné z <http://www.ochranafauny.cz/dalsi-aktivity/druhova-ochrana-zvirat.html>

poplatky nebo platby. Pozitivní opatření mívají velice často motivační funkci, nebo případně funkci náhrad za omezení s cílem ochrany přírody.¹⁶⁶ Konkrétně se jedná například o finanční náhradu za omezení z důvodu ochrany přírody a krajiny¹⁶⁷, finanční příspěvek na zlepšování stavu přírody a krajiny¹⁶⁸, nebo případně náhrada za škodu způsobenou vybraným zvláště chráněným druhem podle zákona č. 115/2000 Sb. Jako další nepřímé nástroje je možné uvést nástroje speciální, mezi které patří informovanost veřejnosti a její následná účast v otázkách ochrany přírody, případně volně žijících živočichů.

6.6 Shrnutí

Nástroje ochrany přírody jsou v rámci české právní úpravy obsaženy v několika různých pramenech práva a mají různou formu i obsah. Stěžejní jsou právní nástroje obsažené v zákoně č. 114/1992 Sb. Další důležitou skupinou jsou nástroje koncepční, v rámci kterých funguje několik záchranných programů. Proto jsem se zaměřil na faktické uplatňování právě těchto záchranných programů, doplněných o další reálně prováděné aktivity na poli ochrany volně žijících živočichů.

---

¹⁶⁶ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Linde Praha a.s., Praha 2006, str. 514-522

¹⁶⁷ § 58 zákona č. 114/1992 Sb.

¹⁶⁸ § 68 a 69 zákona č. 114/1992 Sb.

7. Závěr

Cílem této práce bylo podat ucelený popis současné podoby ochrany volně žijících živočichů a na tomto základě zhodnotit, jak na které úrovni funguje.

V úvodní části jsem se pokusil přiblížit obecné aspekty a důvody ochrany volně žijících živočichů, její provázanost jak s ochranou planě rostoucích rostlin, tak s územní ochranou přírody. Zároveň jsem se pokusil popsat hlavní důvody úbytku biologické rozmanitosti, mezi které patří bezpochyby rozšiřování nepůvodních invazních druhů a ztráta původních přirozených stanovišť ohrožených druhů. Biologická rozmanitost je v poslední době stále důležitěji vnímána na všech úrovních, čemuž odpovídá rok 2010 vyhlášený jako rok biodiverzity a následná konference v Nagoji. Ochrana biodiverzity je podle mého názoru stěžejní otázkou, pokud se řeší ochrana přírody, konkrétně rostlinstva a živočišstva. V poslední době se již konečně dostává do hlavního záměru i aktérů ochrany přírody. Základním krokem k ochraně biodiverzity je uvědomění si nutnosti tuto oblast přírody chránit. Nelze naivně doufat, že pouhé uvědomění zajistí zastavení úbytku biodiverzity, ale je to krok správným směrem.

V druhé kapitole jsem se zaměřil na vznik ochrany přírody a na vývoj ochrany volně žijících živočichů na našem území. Jak je vidět z vývoje právní úpravy, ochrana volně žijících živočichů nebyla dříve prioritní problematikou. V dřívějších dobách se jednalo pouze o ochranu majetku, což mělo velmi negativní vliv na biologickou rozmanitost. Oblíbené druhy byly drženy v nadměrném počtu, aby splnily potřeby zájmových lovců, zatímco neoblíbené druhy, které většinou pomáhali k udržování přirozeného a stabilního stavu zvěře, byly vybíjeny. Z této kapitoly je vhodné použít dva závěry, prvním je

poučení se z minulých chyb a neorientovat se pouze na krátkodobé cíle, naopak vnímat volně žijící živočichy jako nedílnou součást přírody potřebnou k dlouhodobému přežití lidské rasy. Druhým závěrem je psychologické posouzení vytváření prvních ochranných snah o ochranu určitých druhů volně žijících živočichů. Motivy k této ochraně byly, jak už bylo zmíněno, majetnické a zájmové. Tyto principy je možné upravit a aplikovat i v dnešní době. Výsledkem by mohly být vyšší majetkové sankce za poškozování životního prostředí a zvýšení zájmu o volně žijící živočichy i v očích veřejnosti.

V druhé kapitole se věnuji právní úpravě v mezinárodním právu. V této oblasti hrají nejdůležitější roli mezinárodní úmluvy, které řeší globální problémy ochrany přírody. Pokusil jsem se uvést výčet těch základních a nejdůležitějších společně s jejich charakteristiku. Takzvaná velká pětka globálních mezinárodních úmluv pokrývá společně ochranu biodiverzity, mokřadů a vodního ptactva, přírodního dědictví, druhů ohrožených mezinárodním obchodem a stěhovavých druhů. Následně jsem se pokusil přiblížit několik dohod a memorand věnujících se ochraně konkrétních druhů volně žijících ohrožených živočichů. Výčet nejdůležitějších pramenů typu *hard law* jsem doplnil několika regionálními úmluvami, které řeší konkrétnější problémy určitých lokalit a odpovídajících druhů. Nejdůležitějším faktorem na mezinárodním poli je spolupráce a respektování přijatých závazků. To je ale bohužel problém, který je velmi těžko řešitelný, vynutitelnost smluvního plnění od států je velmi složitá. Mezinárodní soudní dvůr většinou nerozhoduje v případech ochrany volně žijících živočichů a není mnoho jiných způsobů jak donutit státy k odpovědnosti za případné porušování závazků. Většinou převládají znovu ekonomická hlediska nad těmi ochrannými. V poslední části se věnuji nejdůležitějším mezinárodním organizacím, kdy by možným řešením mohlo být posílení pravomocí některých z těchto mezinárodních

organizací, ale tendence je bohužel spíše opačná.

Třetí kapitolu jsem věnoval unijnímu právu v oblasti ochrany volně žijících živočichů. Hlavní směry této úpravy lze spatřovat ve dvou základních směrnících. Ochrana ptáků a ochrana ostatních volně žijících živočichů je doplněna územní ochranou realizovanou soustavou Natura 2000. Tato soustava spojuje Ptačí oblasti a Evropsky významné lokality do ucelené propojené soustavy. Neochota států postupovat podle těchto směrnic je patrná například z obsáhlosti judikatury Evropského soudního dvora. V rámci Evropské unie je přijato ještě několik dalších směrnic a nařízení, které se zabývají například regulací lovu nebo kontrolou mezinárodního obchodu. Ve třetí podkapitole se věnuji strategickým koncepcím. Tyto koncepce se setkávají s obdobným problémem, kterým je neplnění závazků a stále nízká angažovanost v ochraně volně žijících živočichů. Následkem je zatím nesplnění cílů, ale podle mého názoru může dojít ke ztrátě respektu vůči těmto strategickým koncepcím.

Pátá kapitola uzavírá trojici stěžejních kapitol mé práce a věnuje se ochraně volně žijících živočichů v českém právu. Nejdůležitějším právním předpisem je zákon o ochraně přírody a krajiny, který teprve společně s několika dalšími zákony tvoří základ ochrany volně žijících živočichů. Druhovú ochranu se v českém právu dělí na obecnou a zvláštní, kdy obecná se týká všech živočichů, zvláštní se týká jen vybraných. Základní ustanovení obecné i zvláštní ochrany můžeme nalézt ve výše zmíněném zákoně, stejně jako ustanovení odpovídající transpozici některých unijních směrnic. Pro zvláštní ochranu je důležitá kategorizace stupně ohrožení zvláště chráněných druhů, která stanoví rozdělení na kriticky ohrožené, silně ohrožené a ohrožené druhy. Další zákonná úprava se týká lovu volně žijících živočichů a jeho omezení, případně stanovení podmínek, konkrétní zákony jsou zákon o myslivosti a zákon o rybářství. Poměrně neobvyklou a podle mého názoru velice vhodnou úpravu představuje zákon o náhradách škod způsobených

vybranými zvláště chráněnými druhy. Přesně tento princip finanční náhrady by měl být schopný zabránit dalšímu ohrožení živočichů, kteří se svým přirozeným chováním dostávají do konfliktu se člověkem. Obdobné nástroje by mohly být zavedeny i v opačném směru, což by mohlo znamenat zavedení určitých nápravných opatření při poškození životního prostředí. Nikoli však pouze v místě poškození, nebo případně navrácení v původní stav, ale ještě další sankční povinnost například na vlastní náklady přispět ke zlepšení životního prostředí v určitém regionu.

V poslední kapitole se věnuji nástrojům právní úpravy a následně jejich faktickému uplatňování. Jednotlivé administrativně-právní nástroje jsou uvedeny především v zákoně o ochraně přírody a krajiny a jsou doplněny i sankčními. Domnívám se, že by bylo možné změnit rozsah některých sankčních, případně ekonomických, nástrojů, aby se zamezilo poměrně obvyklému postupu, který je postaven na principu, že je stále ekonomicky výhodnější porušit určitá ustanovení o ochraně přírody a následně například zaplatit pokutu. V druhé části této kapitoly se věnuji koncepčním nástrojům a realizace záchranných programů.

Na základě výše uvedeného se domnívám, že následující vývoj by měl zejména směřovat k vzájemnému provázání a sladění stávajících právních úprav a k zajištění jejich efektivního prosazování, protože tak by bylo možné přistoupit k ochraně volně žijících živočichů efektivněji.

8. Použitá literatura

1) Literatura:

DAMOHOŘSKÝ, Milan, a kol.: Mezinárodní právo životního prostředí : II. část (zvláštní): Eva Rozkotová - IFEC, Beroun 2008

DAMOHOŘSKÝ, Milan, a kol.: Právo životního prostředí. 3. vydání: C.H. Beck, Praha 2010

MIKO, Ladislav. Pár slov k novele zákona č. 114/1992 Sb., Ochrana přírody. 2004, roč. 59, č. 6

MOTTL, S.: Ochrana zvířete: Státní zemědělské nakladatelství, Praha 1972

PRCHALOVÁ, Jana: Zákon o ochraně přírody a krajiny a Natura 2000 2.vydání: Linde Praha, a.s., Praha 2010

ROTH, P. (ed.) Legislativa Evropských společenství v oblasti územní a druhové ochrany přírody : (směrnice 79/409/EHS, směrnice 92/43/EHS, rozhodnutí 97/266/ES). Praha : Ministerstvo životního prostředí ČR, 2003

ROTH, Petr. Česká ochrana přírody po vstupu do EU. Ochrana přírody, 2005, roč. 60, č. 1

ROUDNÁ, M.: Biologická rozmanitost a otázky biologické bezpečnosti, Ministerstvo životního prostředí, Praha 2003

STEJSKAL, Vojtěch. Novela zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny opět do Parlamentu. *České právo životního prostředí*. 2004, roč. IV, č. 1. s. 88-89.

STEJSKAL, Vojtěch. Ochrana biodiverzity v environmentální politice. *České právo životního prostředí*. 2007, roč. VII, č. 3, s. 50-63.

STEJSKAL, Vojtěch. Plnění povinností vyplývajících ze směrnice o ptácích a ze směrnice o stanovištích. *České právo životního prostředí*. 2001, roč. I, č. 1. s. 52-56.

STEJSKAL, Vojtěch. Právní možnosti vyhlášení oblastní zvláštní ochrany. *Ochrana přírody*. 2002, roč. 57, č. 7, s. 218.

STEJSKAL, Vojtěch: Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity: Eva Rozkotová - IFEC, 2006 Beroun

STEJSKAL, Vojtěch: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: Linde Praha, a.s., Praha 2006

STEJSKAL, Vojtěch; VILÍMKOVÁ, Veronika. Zákon o obchodování s ohroženými druhy s komentářem a prováděcími a souvisejícími předpisy: Linde Praha, a.s., Praha 2005

STEJSKAL V., ZICHA, J. Judikatura Soudního dvora Evropské unie v oblasti ochrany přírody: Ministerstvo životního prostředí, Praha 2011

ŠTURMA, Pavel, a kol.: Mezinárodní právo životního prostředí : I. Část (obecná): Eva Rozkotová - IFEC, Beroun 2008

VAČKÁŘ, David. Ochrana biodiverzity ve využívaném světě : Ekologické a právní aspekty. České právo životního prostředí. 2002, roč. II, č. 3

ŽÁKOVSKÁ, Karolina: Ochrana mořské biodiverzity v mezinárodním právu: Eva Rozkotová – IFEC, Beroun 2010

2) Internetové zdroje:

eur-lex.europa.eu - Portál Evropské unie

portal.gov.cz - Portál veřejné správy České republiky

whc.unesco.org - Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví

www.cizp.cz - Česká inspekce životního prostředí

www.env.cz Ministerstvo životního prostředí

www.chm.nature.cz - Informační systém Úmluvy o biologické rozmanitosti

www.accobams.org - Dohoda o ochraně kytovců Černého a Středozemního moře

www.cbd.int - Úmluva o biodiverzitě

www.cites.org - Úmluva CITES

www.cms.int - Úmluva o ochraně stěhovavých druhů živočichů

www.eea.eu.int/cs/ - Evropská agentura pro životní prostředí

www.eurobats.org - Dohoda o ochraně evropských populací netopýrů

www.iucn.org - Světový svaz ochrany přírody IUCN

www.ramsar.org - Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam zvláště jako biotopy vodního ptactva

www.acap.aq - Dohoda o ochraně albatrosů a buňáků

www.ascobans.org - Dohoda o ochraně malých kytovců Baltského a Severního moře

www.carpathianconvention.org - Rámcová úmluva o ochraně a

udržitelném rozvoji Karpat

www.cms.int/species - Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících

živočichů

www.coe.int - Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť

www.unep-aewa.org - Dohoda o ochraně africko-euroasijských stěhovavých vodních ptáků

www.waddensea-secretariat.org - Dohoda o ochraně tuleňů ve Waddenském moři

Summary

This thesis is describing the regulation on wild fauna protection. The wild fauna protection is part of the whole nature protection, especially wild fauna and flora protection. The number of wild fauna species is decreasing and legislation should react to this problem. This topic has the aim to show how the legislation provides the protection on wild fauna species on different levels. The loss in biodiversity is one of the most important global issues, so the legislation on each level should be more efficient and help to slow down this development. And also it should be able to offer some solutions how restore the wild fauna populations.

The thesis is divided into seven chapters, which are following different perspectives. First chapter is concentrating on the global perspective. It's introducing the topic and focusing on the basic reasons of the biodiversity loss. It also mentions the recent development. Second chapter is concentrating on the historical perspective. It's describing the historical development of the aims to protect nature. The reasons for the real protection came from financially motivated ones. Third chapter is focusing on the perspective of international law. It describes the most important conventions and other for example regional conventions. It also mentions the importance of the international law actors. Fourth chapter is concentrating on the perspective of European Union law and its directives and strategic planning. The fifth chapter is concentrating on the perspective of Czech law, especially on the most important aspects of the wild fauna protection. The sixth chapter is concentrating on the function perspective. It describes the major tools and also the practical realization. The seventh chapter is summarizing the thesis and offering some solutions to the future.

The main aim of this thesis is to show from different perspectives, how the protection of wild fauna is provided. The conclusion is, that it's in not enough sufficient yet.

Abstract v českém jazyce

Předmět mojí diplomové práce je ochrana volně žijících živočichů.

V poslední době dochází k úbytku biodiverzity a to může mít negativní vliv na celé lidstvo. Mezi hlavní důvody patří působení invazních druhů a ztráta přirozeného prostředí. Vybral jsem si toto téma z důvodu kombinace svých zájmů o právo životního prostředí a zároveň o zoologii. Chtěl bych se pokusit uceleně popsat úpravu ochrany volně žijících živočichů. Protože je upravena ve velkém množství právních předpisů, je velmi složité se v nich orientovat. Tato práce by měla pomoci v základní orientaci v problematice a uvést čtenáře do základních aspektů.

Diplomová práce je rozdělena do šesti kapitol. V první kapitole je shrnut obecný základ a příčiny úbytku biodiverzity. Také jsou zmíněny aktuální souvislosti.

V druhé kapitole je uveden historický popis vývoje ochrany přírody se zaměřením na důvody vzniku ochrany volně žijících živočichů.

Ve třetí kapitole jsou shrnuty hlavní mezinárodní úmluvy v této oblasti, kterými jsou Úmluva o mokřadech majících význam zvláště jako biotopy vodního ptactva, Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví, Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů a Úmluva o biologické rozmanitosti. Jsou doplněny popisem dalších regionálních úmluv.

Ve čtvrté kapitole je uvedena úprava unijního práva, hlavně dvě nejdůležitější směrnice. V druhé části této kapitoly je popsán princip strategických koncepcí.

V páté kapitole je shrnuta úprava českého práva a její hlediska. Jedná se o obecnou a zvláštní ochranu volně žijících živočichů doplněnou ochranou před invazními druhy, úpravou lovu a mezinárodního obchodu.

V poslední kapitole jsou popsány nástroje ochrany přírody, které se dělí na právní, sankční a koncepční. Na závěr jsou popsány záchranné programy jako jedno z reálných uskutečňování ochrany volně žijících živočichů.

Při porovnání stavu ochrany volně žijících živočichů a skutečného stavu jsem došel k názoru, že tato úprava zatím není dostatečná.

Abstract in English

The subject of my thesis is **The regulation on the wild fauna protection.**

Recently, there is the loss in biodiversity and this may have a negative effect on the entire mankind. The main reason includes the effects of invasive species and habitat loss. I chose this topic because of the combination of my interests in the environmental law and also in zoology. I would like to try to comprehensively describe the rules governing the protection of wildlife. Since it is adapted in a large amount of legislation, it is very difficult to orientate in that. This work should help in the basic understanding of the problems and introducing readers into the aspects of this topic.

The thesis is divided into six chapters. The first chapter summarizes the general background and reasons of the biodiversity loss. Also mentioned is the current context.

The second chapter describes a historical development of the nature protection with the focus on the reasons why the wildlife was protected.

The third chapter summarizes the main international conventions in this area, which are the Convention on Wetlands of International Importance Especially as Waterfowl Habitat, Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora, Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals and the Convention on Biological Diversity. They are complemented by a description of other regional conventions.

The fourth chapter deals with the adaptation of European Union law, especially the two most important directives. In the second part of this chapter I describe the principle of the strategic concepts.

In the fifth chapter I summarize perspective of Czech law and its terms. It's divided into a general and special protection of wildlife and supplementing

protection against invasive species. Also there is focus on the legislation of hunting and international trade.

The last chapter presents the tools of nature protection, which are divided into legal, sanction and conceptual. At the end I present rescue programs which are described as one of the real implementation of protection wild fauna.

When comparing the conservation status of wildlife and reality, I came to the conclusion that this adjustment is not yet sufficient.

The regulation on the wild fauna protection

Klíčová slova

- 1) ochrana rostlinstva a živočišstva
- 2) invazní nepůvodní druhy
- 3) ztráta biologické rozmanitosti

- 1) The protection of flora and fauna
- 2) The invasive alien species
- 3) The loss of biological diversity